

Poznámka autorov internetovej stránky <http://www.stur.sk>

Dielo Eudovíta Štúra „Starý a nový vek Slovákov“ uverejňujeme v znení, ako bolo publikované v diele: ŠTÚR, L.: Starý i nový vek Slováků. Na vydanie pripravil Josef Jirásek. Bratislava, Učená spoloč. Šafaříkova 1935. Zdigitalizovaný text bol prevzatý zo stránky <http://citanka.cz> a bol vynechaný úvod od Josefa Jiráska.

Ľudovít Štúr

Starý a nový
věk Slováků

Vypravuje krajanům svým

Bedlivý Luborod *)
na konci léta 1841

*) Původně bylo psáno Rodolub, které autor přeškrtnal téměř do nečitelna.

Poslechnětež, krajané moji, vypravujícího mne o dávné i nynější vlasti Vaší a pilně uvažujte slova má, neboť pocházejí z myslí bedlivé, prsou neskažených a srdce Vám přejného. Oči mé pohlédaly v časy dávné a stojí před nimi přítomné, mysl se vznášela nad minulými a v dnešních se pohřížila a srdce i s těmi tam cítilo i s těmito cítí, tedy poslechnětež: a kdo z Vás neposlouchá rád pověsti, kdy vypravovatel povídá pravdivé a pohnutlivé, kdy mu jdou z srdce a jestli se zvlášť dotýkají Vás poslucháčů? Takové Vám povídati budu, krajané poslucháči!

Dávno to bylo, dávno, již tisíc lét tomu, co na té zemi, po níž chodíte a do níž po tuhé práci skládáte kosti své ke kostem otců, stávala krajina veliká, lidnatá, bohatá a slavná, již nazývali Velikou Moravou: byla to země a krajina Otcův Vaších.

Od řeky Torusy, tam při Tise, běžela k širokému Dunaji, a od tohoto ku Tatrám a za Tatrami ještě daleko široko rozkládala se Polskem, Českem a Slezskem ku končinám dálným: byla to krajina veliká! Veliká, jako Dunaj jest mezi řekami Evropejskými a jako Tatra nad horami!

Po všech krajinách rozletělo se jméno a sláva její, všecky vzdávaly jí slušnou čest; mnozí utíkali se pod ochranu a branný štít její a hledali u ní pomoci: byla to krajina slavná! Dunaj zvěstoval slávu její na poledni a vysoká Tatra ohlašovala ji krajinám půlnočním!

Nebylo v ní pustiny, ale poseta byla dědinami, městy a hrady, jako luka na jaře rozmanitým kvítím; obyvatelé jejích provázeli rozsáhlé kupectví a obohacovali zemi spravedlivě: byla to krajina lidnatá a bohatá! Sousední země divily se bohatství, nimž se honosila země ve městách a hradech svých.

V této zemi ubytovali se otcové Vaši v časech nepamětných, o nichž již i samé pověsti povymíraly, a našli ji trnistou a zapustlou. Ale oni, usadivše se, počali ji pomalu obráběti, vymýtili trní a bodláčí a pluhem krájeli ji v potu tváři, poseli a vysadili, aby nesla zboží a ovoce. I urodila jim země hojného zboží a přinesla chutného ovoce, i těšili se otcové nad prací svou.

Na šíř a dál rozprostíraly se husté a nepřehledné lesy, naplňující obyvatelky hrůzou temnými stíny a chovající v doupatech svých lítou zvěř. I prosekali husté lesy a na čistinách zbudovali domky, v nichž uhostili se s rodinami svými, i bylo jim tam bydlení dobře i radovati se ze práce své.

Vzmáhaly se rodiny, s nimi se množily domky i blížily se jedny druhých; z hustějších domků zrostly vesnice a vesnice zmohly se na městečka a města. Dařilo se otcům i děkovali a obětovávali za to vroucně bohům svým. Nebylo je ještě osvítilo božské učení Krista, nýbrž kořili se modlám bohů a bohyň, jenž sobě vytesávali z dříví a z kamení. Scházívali se často v roce k veliké počtě bohů a vykonavše ji, oddávali se radovánkám a naplňovali lesy líbezným zpěvem. I nasléchaly lesy písně, šuměly nimi a roznášely ohlasy radostné v končinách: i panovaltě mír a blaženost v rodinách jejích.

Ale hrozí dni noc, osením květoucím bouře, i hrozilo otcům nebezpečností od nároků nepokojných a loupeživých, pročez potřebné jim bylo spojení se silněji, aby spojení opřítí se mohli nájezdníkům a uchrániti sebe. I zvolili sobě k tomu cíli vládce a zavázali se mu poslušenstvím a požehnali jej.

Kdož to jde s holí v ruce, zahalený pláštěm chatrným a vetším a stoupá na skálu, stojící o samotě na poli pustém, a jaký to zástup kolkolem, hledící s úctou na zmužilou postavu na skále? Tot' vyvolený vládce, jenž pamatovati má, odkud vyšel a kam sjíti může, pakli nebude řídit spravedlivě lidem svým. I řídili vládcové spravedlivě lidem a lid šetřil i proslavoval vládce své.

Léta od narození Páně osmistého šestnáctého panoval nad Velikou Moravou král Mojmir. Letopisové jej jako prvního na trůnu Veliké Moravy ukazují. On již přijal křest svatý a jej ochotně následovali mnozí z lidu. Panoval starostlivě a moudře nad lidem, jako dobrý otec čelední nad domem svým. Tasil také meč, aby uchránil krajinu před záhubou. Ale císaři Německému nelíbilo se zmužilé jednání jeho a sesilnění se krajiny Slováků, pročež vtrhnul s vojskem do ní a složil s trůnu Mojmíra krále. I zarmoutil se národ nad znectěním sebe a svrhnutím krále dobrého a hořekoval nad ztrátou svou.

I nastoupil po něm synovec jeho, Rostislav, na trůn Velkomoravský, i byl synovec nad strýce, nebo převýšil jej i moudrou radou i válečností hrdinskou. Vedl on kruté války proti Němcům a osvobodil zemi svou od všelikého poddanství, jakověž si osobovali Němci nad krajinou Otců Vaších. Než nezaměstnával se toliko vojny, ale starost vedl také o spasení lidu svého; nebo povolal do země své Cyrilla a Methoda, dva bratry ze země Řecké, aby jdouce krajinou vyučovali lid božímu slovu Krista. I jdouce vyučovali, a lid slyšel je vypravující o velikých věcech a divech božích a všecky modly zrušil a padl na šíji před Hospodinem. I zalíbilo se Hospodinu dobře v lidu tom, nebo rozmnožoval jej a rozšiřoval meze krajiny jeho. Ale vyhnal satan Němců na záhubu Bohu oddaného krále, i učinil, aby stihán byl zradou i padl do rukou nepřátel svých. I stížen byl král, stařec nábožný a hrdinský, hroznými řetězi na rukách i nohách a vlečen potupně do země Němců a oni jej postavili před soud a odsoudili k smrti. Ale nespáchali na něm vraždy, nýbrž z milosti, kterou jim ďábel vnuknul, vyloupili mu oči a hodili do vězení. Skonal král mukami trápen v temnici, nemaje, kdo by oblekl a pochoval zmučené tělo jeho, nebo vypustil ducha daleko od země a lidu svého, uprostřed cizinců a vrahů. I zhrozil se národ nad osudem krále dobrého, a nebylo, kdoby jej byl potěšiti mohl v zármutku a hořekování jeho.

I následoval po něm Svatopluk,¹ synovec jeho, který se moudrostí a bojovností vyvýšil nad králi a knížaty jako topol vzrůstem svým nad vrbami. Roznítla se válka s Němci, ale padl oheň její na hlavy Němců, nebo pobil Svatopluk pluky jejich a zbytky rozehnal a rozplasil. I padl strach na Němce, že nemohli postavit se proti síle krále velikého a zamýšleli, jakby jej zmarniti mohli. V ty právě doby doběhli do Sedmihradska toulaví ouskoci, Maďary řečení, jež honil strach před jinými národy, nebo vykradli se z vlasti své při Uralu, aby nebyli podrobeni i živili se z loupění a z koňského masa. K těmto tedy promluvili Němci: „Podťe a obořte se spolu s námi na krajinu Slováků, nebo obořice se sami, ani my ani vy nic s lidem tím bojovným nevykonáte, ale udeřice na ně spolu přemůžeme jich; vy budete míti kraje pěkné a ourodné k obývání a my se zbavíme strašných nám nepřátelů.“ I uposlechli tuláci té rady, nebo neměli místa, kde by se rozložili a napásli koně své.

Vypravili Němci zástupy a spojili se s tuláky, obořili se na království Slováků, leč zle jim vypadl první pokus, nebo Svatopluk rozplasil i Němců i tuláků i porazil je na hlavu. Zavzněla sláva velikému vůdci a králi od Dunaje k Tatrám a Tatry odrazily ji široko, daleko po končinách rozsáhlých. I rozlítli se Němci a tuláci rozutíkali a pokryli se po lesích, číhající na lepší čas k loupeži.

Stalo se, že onemocněl král Svatopluk i viděl blízký den skonání svého. Povolal tedy třech synů svých k smrtedlnému loži a rozděliv krajinu svou mezi ně, napomínal je k svornosti a bázni boží. I přejali synové podíly své a král veliký skonal. Veliký, ale nešťastný králi! Tys založil království Slováků, ale podkopals základy jeho podělením krajiny mezi syny Tvé. Slavíme Tebe z činů Tvých, ale nařikáme na Tě, žes uvrhl na dlouhé věky v neštěstí potomků a vykopals hrob vlasti, jižs založil silou svou!

I uvázał se v otce vládu nejstarší syn Mojmír, obdržev největší díl z panství otcova. Ale záviděli mu toho bratří, i zbourivše se proti němu, zapálili válku domácí, jejíž oheň strávil krajinu konečně. Potěšil se satan, že se dobře daří oumyslům jeho, i vyhnal z hor v rýchllosti pohanské Maďary na křesťanské Slováky a vyhnal také Němce k zahubení vlasti jejich. I přitáhli houfně a vidouce, že se roztrojila síla Slováků, udeřili na ně prudce a rozkotali říši. Tehdáž odbila nešťastná hodina Slováků! Zpamatovali se nešťastní synové, ale již bylo pozdě, nebo síla byla zmařena a pluky tuláků již vypásaly louky a role jejich a krmily se z potu a práce jejich. Padl Mojmír na poli u Prešporku, tehdáž Břetislavou jmenované, léta po Kristu 907 a s ním zemřela vláda Velkomoravská. Druhý bratr bezpochyby zahynul též v bitvě a třetí pykaje hříchů svých, ušel na Zobor² a tam, ukryv se v jeskyni, zůstal poustevníkem, aby pohlídaje s vrchu na Nitru, rozpomenul se veždy živě na bezbožnost sebou spáchanou a tím upřímněji litoval hříchů svých. Kolik platí pláč dítěte nad hrobem matky, již neužrjí více, tolik platilo tvé pokání, bezbožníku, rodákům vlasti tvé!

I zašuměl Dunaj bolestně a rozpěnil se, pohnut pádem říše rozenců, v břehách svých a zahalila se Tatra smutkem, a jakýs hlas teskný a temný, jako hlas sejce o půlnoci, zavzněl z mračných vrcholů jejich „Slováci“. Rozešel se hlas po horách a dolách a odevšad zvučelo temné „Slováci“. A Slováci oplakávali říši a slávu svou!

Byly pak sídlem králů Velkomoravských a hlavou krajiny Slováků města Velehrad a Nitra od počátku. O, Nitro, Nitro, kdož pomní na Tebe bez úžasu a kdož si zpomene na dávnou slávu Tvou, aby neuronil slzy nad Tebou? Od počátku říkají nám, abychom veselí byli a plesy se bavili: ale jak můžeme veselí býti a plesy se bavit, kdy nám ty stojíš před zrakem?!³

Zdvihla si se byla nad městy a krajinami jako věže nad domy, jako stěžně lodí nad mořem a jako labuť nad vlnami vod: a nyní ležíš v prachu!

Měla si za podnoží krajiny rozlehlé, jenž pohlédaly na Tebe s úctou co vývodkyni svou: a nyní stojíš na zemi nízké!

Tobě k chvále ozývaly se písně nečetné a ze všech stran přicházeli k Tobě zpěvcové, aby Ti přinesli úctu v hlasu harfy své a poklonili se slávě tvé: a nyní leda věrný potomek dávných vyvolenců tvých zazpívá o Tobě smutnou!

Slunce vycházející hnedky osvěćovávalo Tě a zapadávalo s bleskem na báních věží Tvých a hradě Tvém: ale nyní pozdě Ti vychází a včasně zapadá, nebo jsi složena na nížinu a klonící se nad Tebe Zobor jest smutná vrba Tvá!

O, Nitro, Nitro, kdož pomní na Tebe bez úžasu a kdož si zpomene na dávnou slávu Tvou, aby neuronil slzí nad Tebou?

I bylo po krajině, po slávě, po štěstí Slováků, než nebyla ještě zničena síla jejich, kterou se mohli vysvoboditi i vykoupiti od surovců dávnou krajinu svou.

Znamenali to tuláci, a poněvadž se jim v krajině Slováků nade všechny jiné dobře zalíbilo, řekli: „Osadme se v zemi této, ale nepronásledujme Slováků, kterých sme tak těžce přemoci mohli, aby pozdvihnouce se zbrojně proti nám, nevyhnali nás z krásné své země a my opět netoulali se po světě bez vlasti, nýbrž připojme je k sobě, aby se jim zdálo, jakoby bydlili v dávné vlasti své; budet pak nám bydliti dobře mezi národem tímto pracovitým, pilným a pokojným.“ I učinili tak, jak řekli, přijmouce zákony, nimiž se Slováci řídili, za své vlastní, podrževše dávné rozdělení vlasti a pojmenování krajů a připustíce znamenitější otce čelední Slováků k zemanstvu. Přistali Slováci na smluvu tuto i zavázali se na Boha svého, žeť se pokojně chovati budou a nevezmou zbroje proti nim, Maďaři pak uradovaní, že dosáhli, čeho žádali, lokali krev ku potvrzení smluvy, neboť byli

ještě pohané. Bylo pak nad to ke smluvě přidáno, že Slováci nebudou znepokojováni ve vzývání Boha pravého a všechny věci domácí i veřejné budou moci vykonávati vlastní řečí i obyčejem svým. I ubytovali se Maďaři za Dunajem a při Tise, Slováci pak zůstali ve svých milých Tatrách, a co jich bydlilo za Dunajem, přestěhovalo se do Tater, aby bývali pokojně mezi rodáky svými.

Poněvadž pak Maďaři dle smluvy nemohli i báli se loupiti Slováků, aby nebyli vyhnáni, a nijakž ještě přivyknouti nemohli k stálému životu a ke práci, naučeni živiti se z mozolů jiných, vyhrnuli se na loupež do krajiny Vlaské a Německé, aby donesše ji domů, pásli se na ní na některý čas. Ale zle se jim zdařilo v Německu, nebo Němci potloukli je na hlavu a sebrali všecko, co byli naloupili. Nejhrozněji poraženi byli na poli Merseburském,⁴ kde všecci padli ostrostí Německého meče kromě sedmi, jimž poobtnajíce Němci uši, poslali do domu, aby zvěstovali rodákům záhubu vyslaných lupičů a řekli, že nevyčkají žádné kořisti.

I zhrozili se doma pozůstalí nad neslýchaným neštěstím rodáků svých a bylo jim teskno, že nebudou se moci více živiti z loupeže: pročez vidouce své nerovné, přišli k Slovákům a prosili jich, aby učili je orati, obráběti pole a připravovati sobě živnost. Přivolili k tomu Slováci, vyučíce je obrábění pole a darujíce jim množství pluhů, nimiž by započali práci a naučili se strojiti podlé nich nové. I děkovali přestrašení Maďaři jim za takovou dobročinnost a přijali hojnost slov slovenských, k hospodářství polnímu přináležejících, nebo jich neměli v řeči své, neznajíce předtím živnosti hospodářské, nýbrž toliko chovajíce se z loupeže.

I těžko bylo přivykatí Maďarům k práci polní a vystaviti se břemeni parna letního, pročez napadla je chuť, aby zase na loupež vytáhli: ale Slováci zdržovali je od loupežnictví i ukazovali jim, čeho oni dobyli z lona země práci svou, říkajíce, že se jim rovně dařiti bude, pakli přivyknou k práci a tak jim dodali srdce příkladem svým.

Chytili se Maďaři konečně do práce a vidouce, že jim donesla země zboží a práce jejich odplacena byla, nakloňovali se a přivykali k ní. Radovali se Slováci, že Maďaři pracovati počínají, nebo dobře znali, že tím jen způsobem upustí od dávné surovosti své a oni s nimi pokojně v jedné krajině obývati budou moci.

Neměli pak Maďaři předtím bytů stálých a domků, nýbrž provádíce život toulavý mívali toliko na pospěch vystavené chalupy bídne a katrče, v nichž nečistota hnízdila a kde nestávalo žádného náradí: i naučili je Slováci stavěti příbytky čisté a prostranné a navedli je strojiti rozličné náradí k potřebám domácím.

Byli pak Maďaři pohané, vzývajíce rozličné tvory v slepotě své. I líto bylo Slovákům patřiti na lid, ničeho neznající o Bohu pravém, stvořiteli nebes i země, nad něhož není pána, jenž panuje nad všeckým, jehož trůnem jest nebe a podnožím země s vodami morskými. I řekli u sebe; „Vyšlime učitelů k národu tomu, kteréhož ještě neopustil pán, aby netápal více ve tmách, nýbrž pozdvihnul tváře své k Hospodinu, od něhož pochází všeliké dobrodiní, jehož láska větší jest nad všelikou lásku otce k dětem svým.“ I učinili tak a poslali k němu učitelů, kteří zvěstovali lidu, tápajícímu ve tmách, slovo Páně i vypravovali, kteréké by byl věci divné učinil a oslavil se v dílech svých. Ale nebyl ještě čas přišel lidu zaslepenému v pohanství.

I zhrozili se Slováci nad zatvrdilostí lidu a řekli u sebe: ještě nepřišel čas jeho, než my neustávejme v počínání našem a prosme Hospodina, aby ukázal lidu zaslepenému milosrdenství své a neodtáhl ruky od něho. I vyslali opět k němu učitelů, aby zvěstovali Boha pravého a ukázali lidu hluchému slavná díla jeho a povídali slepému o lásce

nekonečné a milosrdenství jeho přemnohých. Požehnal Bůh počínání jejích, nebo Maďaři vidouce, že Slováci mnoho dobrého jim způsobili a ze všeho, cokoli jim Slováci radili a činiti kázali, užitek měli, přijímali také pomalu Boha jejích a počali se mu kořiti. I zaplesali Slováci, že prokázal Bůh lidu tomu milosrdenství své.

Panoval pak v ty doby nad Uherskem Gejza, léta po narození Páně 980. Vida on, že náboženství křesťanské se mezi lidem svým rozšiřuje, sám také starati se započal o rozšíření jeho. I přivolal do země své Vojtěcha, Arcibiskupa Pražského, muže nábožného a učeného, aby apoštoloval v zemi a dal mu křestiti syna svého, Štěpana, který měl po něm následovati v panování. Byla pak z toho radost veliká po okolních zemích, že již i sami vývodové Uherští přijali křest svatý a muž, jenž prvního pokřestil, byl Čech,⁵ pokrevný Slováků. Přišlo pak s Vojtěchem i více kněží ze země České a ti rozešli se v zemi a kázali lidu všemu slovo Páně jazykem slovenským.

Nastoupil pak panování Štěpan léta 997 a jakmile řídití započal, všemi silami dal se do rozšiřování učení Páně, procházeje sám s kněžími, od nichž se všem článkům víry křesťanské v slovenském jazyku vyučil, krajinou a vysvětluje to všecko lidu svému jazykem maďarským. Stavěl chrámy a kláštery a osázel v nich lidi nábožné, rodilé Čechy neb Slováky. I jmín jest proto, že apoštoloval sám v zemi své, králem apoštolským a vyhlášen po smrti od církve za svatého.

Byl sice povstal proti horlivému králi Kupa,⁶ vůdce buřičů Maďarských, kteří žehrali na slovo Boží, chtějíce i dále tápati v temnotách pohanských. Než porazil král buřiče a zběh jeho, v čemž zvláště pomáhali králi nábožnému Slováci.

Takto, hle, vzešlo a rozšířilo se učení Páně mezi národem Maďarským a upevňovala se pomalu vzorně založená obec. I těšili se Slováci ze země této a prospívání sousedů svých v křesťanství, kteréž byli mezi nimi rozšířili, v orbě, řemeslech a obchodu, čemuž je byli vyučili a spojili se s nimi tuze ve vlasti jedné, Uherské. Měla pak ona býti na všechny budoucí časy matkou obou, Slováků i Maďarů, neboť rovnými byli v ní nadělení právy a výsadami.

I žili od toho času svorně ve vlasti této Maďaři a Slováci, oddáni věrně oba obci své. Volili sobě rozličných králů k zpravování země a dokazovali jim i zákonnou poslušnost a věrnost neprolomitedlnou. Byloť pak jim zde obývati dobře, neboť vzrůstala země v svornosti jejích.

Hrozila sice čas po čase nebezpečství vlasti od rozličných surových a vražedných národů, Mongolů, Kuruců a Turků, ale spojené meče svorných synů porozrážely bystře všelikou sběh, jenž přišla vypásati bujně trávnický, těžkými klasy pokryté role a cediti krev obyvatelů země naší. Obzvláště ale s Turky, strašícími divokostí svou národy Evropejské, vedené byly krvavé války a nejčastěji rozléhal se břinkot mečů bojujících stran na rovinách Bělehradských tam dolů na Dunaji.

Bělehrade, Bělehrade,⁷ kolikráte si vídal na pláněch tvých zápasy smrtelné zbrojných pluků a kolikráte si byl zastřen dýmem z jícne, smrt ryhujících válek? Ty, s nímž si zahrávaly války co s lobdou, jehož osud byl rovný výpadu bitev, Tys nejlépe cítil rány jejích, Ty bys nejlépe povídati uměl o bojích těch!

Bělehrade, Bělehrade, kolik tisíce slzí vyteklo matkám slovenským při zpomínávání jména tvého, jichž synové táhli do bojů k hradbám tvým a odkud se nevrátili více!

Okolo tebe valí se Dunaj, jeho vody barvívaly se krví reků našich a z vod na krev proměněné splývaly tam do moře. Pláně tvé jsou hroby a hroby ty pozůstatky, hráni, na nichž se pálily žertvy Slováků za Uherskou, rodní zemi naší.

Ale nebudu hořekovati nad pádem tisícera reků, krajanů našich, neboť oni polehli slavně za vlast svou.

Tolik, hle, učinili otcové naši, krajané, pro zemi, již obýváme, toliké oběti přinesli Uhersku! A kdož by sčítal všechny a je pozpomínati v stavě byl. Nebudu se zanášeti vypravováním jich, neboť jich jest bez počtu, anť Slováci po vše věky proslavovali se pracovitostí, udatností a velikou vybroušeností rozumu, tak že sečeteli mužů, vyznačených vysokou moudrostí v Uhrách, je rodem svým vyjmouce málo, připočítat budete je musiti k Slovákům, mužům Vaším.

I těšili se z toho Maďaři, že mají takový národ ve vlasti, na který se ve všem spolehnouti a spustiti mohou a žili s nimi v míru, nebo uznávali zásluhy jejích o vlast, která i Maďarů chovala, Uherskou.

Nicméně předčení toto Slováků před Maďary a větší, jejich pilností nadobudnutá majetnost vzbuzovala jim závistníků z Maďarů, ani se zlobili nad tím, že nemohou ani umností ani majetností vyrovnati se Slovákům. I započali závistníci vymyšletí všelijaké utržky na Slováky a mysliti na způsob předčení nad nimi, což když se jim ne hned pověsti chtělo, nenávisť jejich rostla a vzrůstala se. Ale Slováci nedbali na utrhavou luzu, kteráž nemohouc sama vyznačiti se, povědomá své nízkosti, na vynikajících se mstívá tupými posměchy, a nevěšili sobě ouskoků nenávistníků, doutnajících řeřavostí náruživosti své.

Přeslyšeli ste, krajané moji, starý věk Slováků i následuje, abych vypravoval Vám nový, jehož dožili sme se, nešťastní.

Nechce se mi do vypravování jeho, neboť bolestné jsou věci, o nichž vypravovati mám, ale jsem Váš krajan bedlivý a věrný, i musím Vás tedy seznámiti se vším, co Vás se týká a co Vám nastává, a vy pilně posloucháte: nu, poslechnětež tedy, krajané posluchači!

S počátkem přítomného století započal se nový, strastný věk Slováků.

Jiskru nenávisť Maďarské proti Slovákům rozduchovali silněji a silněji, po sobě nástupující věky i roznítili ji v plamen a plamen ten vybuchl s počátkem věku našeho.

Pýcha povyšuje jen sama sebe, pohrdá jinými a kde možno, šlapá je: i zmocnila se pýcha Maďarů a zatemnila je.

I sešli se vůdcové a náčelníci jejích do rady a řekli: „Naše jest tato země a všickni, co ji obývají, v naší moci stojí, pročez můžeme s nimi naložiti a naložme dle vůle a libosti naší.“

I zavzněli hlasové křiklounů a pošetilců přítomných radě té: „Dobře, dobře, nech žije rada ta!“

Zalíbilo se to vůdcům a náčelníkům, že rady jejich moudrými jmíny jsou, i řekli osmělení: „Kdoby koliv neuznal z nás rady naše za moudré a pravé, neníť hoden, aby sedal v radě naší, a kdoby se koliv opovážil postaviti proti ustanovením našim, neníť hoden užívati práv a cokoliv jest dobrého ,v zemi naší.“ I zavzněly opět hlasy křiklounů lehkomyšlných: „Neníť hoden, neníť hoden, nech žijí vůdcové a náčelníci!“

I chtějíce neočekávané a podivné rady své ospravedlniti vůdcové ti, volali dále: „Panství nad zemí touto nám přislouchá po právě výboje a vítězství otců našich, národové pak, kteréž zde sme našli, jsou jako vybojování, v službě a poddanosti naší, pročez naložiti s nimi, jak se nám líbí, můžeme po právě.“

I bylo slyšeti mnoho hluku a hulákání od hejsků křiklavých, nebo slova rady lichotila pýše a chtějí panování jejich.

Pokračovali tedy rádci a řekli: „Poněvadž národ Maďarský jest onen, který vydobyl zemi tuto a osobil si panství nad ní, slušné jest, aby také řeč jeho panovala nade všemi národy a rozšiřovala se, řeči pak jiných služebných národů kořily se jí a s časem vymýtny

byly, nebo dobré jest a potřebné, aby jen jedna řeč ve vlasti panovala a mluvena byla a ta má býti právem řečí panovníků.“

Ozývala se síň radní škrekotem, nepřestávajícím po slovách těch, nebo hejskům připadlo na mysl, že od toho času nebudou se musiti učiti více jazykům, nýbrž na jednom přestati budou moci.

I šla dále rada a řekla: „Slováci jsou podmaněni, nechať tedy se učí všickni jazyku pánů, kterému naučí-li se jednou, zapomenou a odřeknou se svého jazyka a budou Maďaři.

Rovně tak musí učiniti Němci, kterých jsme toulajících se ven z vlasti do domů našich přijali a vším dobrým nadařili, bez čeho by byli pošli hladem a nouzí. A zároveň těmto učiniti to musí všechny jiné národy v Uherské. Vydejme tedy k tomu cíli ostrých zákonů a započneme dílo své!“

I nebylo konce hluku a hulákání křiklounů, nebo nyní učinila se jim naděje, že nenávisť svou k jiným národům budou na nich vyvršiti moci.

Přidali k tomu vůdci a náčelníci: „Slováci i Němci a všechny jiné národky jsou mimo to z vděčnosti podlužní odřeknouti se svého materského jazyka, nebo na Maďarské zemi se živí, Maďarský chléb přijímají a všeho dobrého zde z lásky Maďarské zakušejí.“

„Tak jest, tak jest,“ přeskakovaly křiky zachříplým již chrthanům křiklounů po síni, „nech žijí vůdcové a náčelníci!“

I skončila se rada na ten čas a rozešla se, bylo pak za nimi voláno: „Toť jsou velicí mužové vlasti naší a radci spravedliví, těm leží na srdci jediné blaho vlasti a pravda.“ „Nech žijí,“ rozléhalo se za nimi a vyprovázelo je.

Byl pak přítomen radě té i hodný počet krajanů - rodáků Vašich, Slováci, ale byli jedni z nich bázlíví větroplachové, druzí plaziví pomlsníkové, třetí nadutí chvastounové, i ti všickni schválili rady vůdců a náčelníků Maďarských. A ti první, aby nebyli stiháni ústy vůdců a křiklounů, druzí, aby se zalíškali jim a poslední, aby se zdálo, že i oni jsou páni země a nenálezejí k těm, jimž ona odepřena jest. Nu, co více, pustili se do křiku toho urážlivého a nezapného nad samé vůdce Maďarské.

I přemýšleje nad uzavřeními rady té, pustil sem se v myšlenkách procházeti kraje Slovenské,⁸ po nichž tak ráda kráčí noha má. Aniž pozoruje, kam mě nohy nesou, viděl sem se najednou na břehách Váhu šumného, jehož hučící vlny vytrhly mě ze zámby na sebe. I okázaly se mi na břehách jeho pahorky a vršky, o nichž se praví, že chovají v sobě popelnice dávno zemřelých otců našich. Mvsle pak, zdaž by mohly býti pravdivé výroky rady vůdců a náčelníků Maďarských a neklamalo-li mě podání písem o smluvě otcův našich s otcí jejich, zachtělo se mi vyvolati k svědectví stíny dávno zesnulých otců. Byla pak právě započala noc stláti sobě lůžko na zemi, nebo již soumrak večerní knudolil se dolinou: i pustím se do volání:

„Povstaňte, duchové otců našich, vy, co tam žili ste za Svatopluka a Mojzíra krále, povstaňte, zaklináme Vás z hrobek svých, abychom se dověděli od Vás, zachovali-li ste nám vlast a místo v ní bezpečné, čili vydali ste ji, nemilo Bohu, cizincům?“

Povstaňte a odpovídejte, abychom se anebo těšili z poručení Vašeho, anebo stížili Vás kletbou v hrobkách svých!“

I bylo viděti ze země po pahorkách na břehu Váhu jakoby vyblukující ohníky, které pořád růstly, až konečně bylo viděti celé postavy stínů, na jichž zjevení zašuměly větry dolinou.⁹ I vystoupily stíny a zůstaly státi nepohnutě. Bylo pak již přece devět set let, co zapomenuly na život a nyní vyvolal je na svět hlas syna proníkavý.

„Vy-li jste stíny a duchy otců našich?“ A stíny pokývly hlavami svými.

„Vydali-li ste Vy vlast svou a zemi potomků svých bez smluvy cizincům, aby oni zbaveni býti mohli práva k ní a cizinci zacházeli s nimi dle libosti své?“

I bylo ticho a ani jediná postava nepřisvědčila ze stínů.

„Uzavřeli ste tedy smluvu s cizinci a stali ste se ní takovými obyvateli vnově založené vlasti, jakovými ste byli v předešlé a vyměnili ste toho práva i potomkům svým?“

I přisvědčily stíny a pokývly hlavami jedenkaždý z nich.

„Sestupte tedy s pokojem do příbytků svých, duchové Otců našich, a nic nebouříž Vás více v poklidu Vašem. Blahá nám jest památka Vaše jako vzpomínání na přešlost.“ I mizely stíny do hrodek svých, až se posléze v způsobu ohníku ztratily, vítr na to zašuměl bolestně dolinou.

Poněvadž pak mezitím noc se rozestřela po zemi a nebylo viděti na blíže domku žádného, lehl sem na odpočinek na pahorky, v nichž odpočívají otcové naši.

I nemohl sem dlouho spáti, nebo mi ustavně na mysli bylo zjevení, až posléze as o půlnoci padl sem v tvrdý sen, a hle, okázalo se opět zjevení, ale nebyly to více stíny, nýbrž kostlivci, vodící sem tam rejdy své. Předložil sem jim opět otázku mou, a oni opět přisvědčili hlavami a dupli nohama silně o zem, tak že bylo slyšeti klekotání kostí jejich, po čem schopili mě a vynesli na vrch i ukázali krajinu kol kolem a dupli opět nohama svými a potom snesše mě, položili na lůžko mé. I spal sem tvrdě a nezbudil se dříve, až když slunce osvítilo krajinu a dělníci již pracovali na polích svých. Sestoupím potom v myšlénkách o podivném zdání a kráčím dále břehem Váhu šumného. A kdy tak kráčím, spatřím rolníka, on se hruluje s prací na roli hornaté, otočené skalami a ouvalami. Jdu k němu a přeji mu, aby mu pomáhal Bůh v práci, na co obdrže poděkování, pustím se s ním do smluvy, on právě přisedl byl k snídání.

„Od kohos obdržel roli tuto, muži dobrý?“

„Zdědil sem ji od předků mých a vykonávám za držení její roboty týdně.“

„Nezrábí roli tu nikdo jiný na místo tebe, rolníku?“

„I kdož by ji zráběl a namáhal se místo mne? Vy dáváte mi podivnou otázku, jakové ještě neslyšel sem. Majitel rolí musí sám, anebo skrze domácí obráběti role své, chce-li, by užitek rolí přinešený patřil mu. Postoupil-li ji jiným k obrábění, zbavil se užitku z role své.“

„A kdož ti dává semeno k posetí jejímu, rolníku?“

„Kdož by mi dával jiný, mimo mne samého? Nezbude-li mi semene z ourody předešloroční, musím je koupiti penězi a právě toho léta koupil sem žito na semeno tam dolů v Nových Zámkách za drahý peněz od prodatelů Maďarských.“

„Tedy ty nejídáš chleba cizího, rolníku, aniž čeho dostáváš z dobročinnosti jiných k vyživení svému? Neměj mi za zlé, že sem ti předložil otázky ty; bylo zajisté řečeno, že ty a tobě rovní živíte se z vděčnosti jiných a ne z mohovitostí a práce své.“

„Nech Bůh opatruje všelikou dobročinnost cizí, my nechceme a nepotřebujeme ji!“

„Ostaň s Bohem, muži dobrý, požehnána budiž stonásobně práce tvá!“

Stalo se pak jednoho času, že hospodář bohatý na polích a vinicích byl onemocněl a v nemoci své nemohl zpravovati hospodářství rozlehlé. I povolal k nemocnému lůžku synů svých a podělil jim role, které by každý opanovati měl, řekl jim: „Pracujte pilně, synové moji, každý na roli své, aby jednakaždá z nich hojný užitek nesla a nižádná na zmar nepřišla. Podělil sem sice role mezi Vás, ne však tím oumyslem, aby ste jedenkaždý pro sebe hospodářili, nýbrž aby každá z nich dobře obrobena hojný užitek vydávala a hospodářství vaše společné ze dne na den rostlo a hojnou odměnu práce přinášelo.“

Umřel otec v krátkém čase na to, a synové počali hospodářiti, avšak chtěje jedenkaždý z nich sám pro sebe býti pánem a mnějíce se každý při podílu otcovském býti ukřivděnu, svadili se nezádlouho a nesvornost mezi sebou ztropili, nebo jim vypadlo z mysli, že mají dohromady hospodářiti a že hospodářství společné jednomu každému z nich nejvýnosnější by bylo bývalo. I přihodilo se pod čas nesvornosti jejich, že cizinec jakýs přišel do končin sousedních a vida nesvornost synů, uvázal se v částku zemí jednoho, kterýž o své síle nemohl mu odolati a vyhnati jej z užitku jedné částky zemí svých, jiní pak bratří nedbali na ukřivděni bratra svého, nebo každý sobě myslil, že nyní zámožnějším bude nad něho. Ale spatřivše jiní cizinci, že by se prvnímu tomu bylo dobře povedlo, strojili se rovně vpadnutí do zemí bratrů a přivlastniti si každý z nich tolik, kolik by vydrapiti bratrům v stavě byl, což spozorovavše bratří, řekli mezi sebou: „Jak zle sme učinili, že sme se podělili o země otcovské a nesvornost mezi sebou ztropili, již, hle vytrhnout jest jeden kus bratra ze zemí jeho a my každým dnem máme rovného cos očekávati, podle toho, jak se říká, dnes tobě, zítra mně; pročez spojme se opět v jednu vůli a spojme hospodářství naše, kteréž nám bude společným.“ I učinili tak synové, a spojivše se, chtěli přepadnutí cizince, jenž se byl uvázal v držení jedné částky zemí bratra, ale jak přemítali o přepadnutí jeho, zastavili se na jednou v radě a řekli: „Nechejme cizinci, což si byl vzal, anť mimo to již přivykatí počíná k obyčejům našim a pozvime jej, aby přistoupil rovně k hospodářství společnému a byl s námi jedno, bychom odolati mohli s pomocí jeho tím snáze všem na země naše střehnoucím cizincům.“

I učinili tak a pozvali cizince k hospodárení společnému a aby s nimi jedno byl, na co on odpověděl, řka: „Budu s vámi společně hospodářiti, nebo líbí se mi mezi vámi a budu s vámi jedno.“

I hospodářili od toho času synové s cizincem společně a byli přátelé a hospodářili synové, vnuci a potomci jejich, radíce sobě ve všem vespolek a obraňující hospodářství proti všelikým nápadům cizinců. Bůh pak požehnal hospodářství jejich.

Jsou pak nesvorní synové starodávní otcové Vaší a otec jejich zprávce upadlé krajiny Vaší a příšlý cizinec, s nímž otcové společně hospodářiti počali, jsou Maďari, hospodářství pak společné jest vlast naše a potomci oněch synů jste Vy, Slováci, a cizinec Maďari, spojení svazkem společné vlasti. Střehnoucí a hrozící vpádem do země Vaší cizinci jsou národy barbarské a nepřátelské, kteréž ste od hranic země své vítězně odbyli s Maďary.

I obráběli pilně Slováci po vše časy země hospodářství společného, pracující ousilně na všem dobrém ve vlasti, a dodrželi smluvy věrně, zavázané s Maďary; i jakž neměli sme dodržeti smluvy, krajané, pro starou vlast naši?

Kdo pak pracoval věrně a obráběl svědomitě po celý čas zeme hospodářství společného, snášeje břímě horka letního a nehody zimní, neníliž hoden, aby dosáhnul příslušnou mzdu z obilnice společné? Nemá-li k oudělu on se společníky práva rovného? A obilnice hospodářství našeho jest blaho vlasti naší, společníci pak jsme my, rovně s jinými společníky, krajané; i nemámeliž tedy míti rovného podílu v blahu a štěstí vlasti, jenž ona vyměřuje dělníkům svým, s jinými? I kdož se opovažuje odepřít nám je a činiti to ve jménu vlasti, která rovně miluje všechny děti své? Ale povstali falešní proroci a říkají „ve jménu vlasti“: „Vyzýváme Vás, aby ste se odřekli řeči a obyčejů svých a přetvořili se v Maďary.“

Neříkejte a nevolejte ve jménu vlasti, vy falešní proroci, a nepředstírejte nám, že to činíte pro blaho její, nebo ona nemůže býti šťastná bez štěstí dětí svých a slovenské děti její

nemohou býti šťastnými, pakli se nevzdělají ve všem dobrém a Bohu sloužiti nebudou v materské řeči své.

Nevolejte a nežádejte ve jménu vlasti toho, čehož ona nežádá a žádati nemůže, ale Vy, Vy žádáte přenárodnění nás k upokojení nenávisti a pýchy Vaší, Vy opovázlivci daremní!

Bylo pak mnoho vlastí, v nichž hovořilo se mnohými jazyky, a vlasti ty byly šťastné.

I nyní stává více vlastí, v nichž hovoří se více jazyky, a více národů v nich bytuje, a vlasti ty jsou šťastné; nebo obyvatelům všechněm svaté jest blaho vlasti, aniž vypínají se jedni nad druhé, aneb se nenávidí vespolek, nýbrž žijí v svornosti, aby vlast jejich šťastná byla a oni s ní. Rozličné najdeš národy v zemi Švajcarské: Vlasy, Francouzy a Němce a uslyšíš mluvíti každého mateřským svým jazykem, bytuje pak v končinách vlasti jejich mír a blaho, nebo nechtějí panovati jeden nad druhým, ale všickni jsou jedině poslušní vlasti, společné matce své.

Tak též rozličným se mluví jazykem v zemi Anglické i anglickým, šotským a valiským podlé rozličnosti národů jejich, a vlast jejich jest veliká a šťastná, nebo nevolá žádný z nich „My samojediní jsme vlast a vy jiní poddaní naši,“ ale vlast činí všickni, kteříkoli obývají v končinách země, jsou poslušní zákonům jejím společným a přinášejí jí oběti.

Když se rozešla pověst, že ustanoveno jest na radě vůdců a náčelníků maďarských, aby Slováci, Němci a všecky jiné národky, obývající v Uhrách, pomadžarčené byly, počali se rotiti nezbedníci všelijací a zběhové a radili se, jak by oni cíli tomu nápomocni býti mohli, i dílo pod nedlouhým časem dokončeno bylo.

Rozmítali tedy o prostředkách, nebo, řekli, ať budou zákony jakékoliv, přikazující učiti se maďarčině, oni sami toho nebudou dovésti v stavě, pakli nedodáme Slovákům chuti, aby oni dobrovolně po maďarčině lipli. I navrhovali k tomu prostředků rozličných, říkajíce: „Seberme drahně peněz a jděme k vůdcům a náčelníkům slovenským, aby oni porušení penězi našimi mluvili lidu svému o potřebě nevyhnutelné učení se maďarčiny,¹⁰ schvalovali řeč tuto pro krásu její a nade všecky jiné vyvyšovali, nakládali co povinnost každému synu vlasti známost její a říkali, že Uher a Maďar všecko jedno značí, a tak, poněvadž jsme všickni Uhři, i Maďary býti máme a býti musíme, pakli nazýváni býti chceme dobrými a věrnými syny vlasti.“ I zazvučeli všickni holomci přítomní radě té: „Nech žije, nech žije moudrý rádce, uskutečňme návrh jeho.“¹¹

Ale když přišlo k dotazu o penězích, aby jedenkaždý z nich určil, co dáti může a dáti chce, seznavo se, že neměli žádných peněz, i odkud by je byli vzali zběhové ti a nezbedníci. Nicméně jedenkaždý volal z hrdla o peníze nebo spoustěl se všeliký z nich na jiné.

I vida původce rady té, že nikdo ničeho nedává, položil na stůl několik zlatých a položil základ ku kasse pro zmaďarčení Slováků. Když však nikdo jiný nenásledoval jej v příkladu tom, zavolali jiní: „Nechejme rady té, ale vyvolme si prostředek jiný, k němuž každý dle možnosti přispívati může.“ A když dlouho rozvažovali, nevědouce, jak by nejlépe počítí měli, ozval se jeden z nich: „Slyšte mě, muži dobří, a bratrové! Nebudeť lepšího prostředku ku zmaďarčení Slováků nad smýšlení všelijakých potupných jmen na Slováky a nad pohrdání národem Slovenským, nebo budeme-li se všemožně vysmívati Slovákům z jejich řeči, národa, kroje, obyčejů, mravů a způsobu života, sami Slováci začnou se potupovati a pak se hrnouti budou k národnosti naší, aby nebyli vysmíváni a nepohrdali sami sebou.“¹² Takto, myslím, dosáhneme všeho, čeho žádáme, bez peněz.“

I skřikali a skřikali stonásobně všickni čeledníci: „Nech žije, nech žije původce rady té!“

Usnesli se tedy na radě té všickni a ustanovili, kam by měl každý táhnouti k rozsívání koukole tohoto; že však již neměli potřeby peněz a několik zlatých k prvnímu návrhu

obětováno bylo, uzavřeli, aby se za peníze ty obveselili všickni a nahradili si veselím takovým trudy za dobro vlasti své. I šli, veselili se a hýřili, dokud stávalo halíře. A když se prospali, rozžehnali se a táhnul každý do kouta toho, kam mu ustanoveno bylo jíti kázati potupu Slováků.

I rozběhali se apoštoli tito do rozličných krajů slovenských a započali dílo své, zvěstující všem potupu Slováků!

A jedni z nich nenazývali Slováků lidmi, nýbrž Maďary jen vyhlašovali za lid vyvolený.

A druzí vysmívali se Slovákům z obyčejů a mravů jejich, říkajíce, že jsou hloupé a surové.

A třetí za posměch uvodili dávnou slovenskou krajinu a krále jejich Svatopluka, jehož ohyzdně vymalovaného rozdávali v mnohých obrazích po kraji.¹³

A opět jiní šašky sobě tropili z jídel slovenských, říkajíce, že jen maďarská slanina pravdivým jest jídlem.

Jiní zase chechtali se z hornatých krajů Slovenských, v nichž prý Boha není a zvelebovali přitom pustiny Maďarské.

Opět jiní překrouceli řeč Slovenskou, na jejíž prý drsnosti Maďar jazyk sobě vystrmiti může.¹⁴

A jiní zase vysmívali se Slovákům z příbuznosti jejich, z nečistých Moravanů a ze lstivých Čechů a žebravých.¹⁵

Taková a těm podobná mezi lidem rozstrušující procházeli krajinu.¹⁶

Na hlavy své sypali ste oheň, vy sídíři, vy zlodějští proroci a tupí posměváčkové, vy červi, v chrenu zarytí, kteříž myslí, že není lahůdky nad chrenu a obydlí nad obydlí jejich.

Od koho medle naučil se národ, kterýž zvelebujete, lidskosti, neli od Slováků? Kdo pokřestil Vás, naučil domy stavěti, role obráběti, na místě stálém bydliti a zákony se řídit, neli Slováci? Tvrdíte tedy, že Slováci nejsou, lidmi, říkáte: „My vezíme v hovadství,“ neboť byli mistři vaši.“

Kdož zmírnil divoké mravy vaše, kdyžste se dohnali na koních do kraje našeho, neli Slováci, kteří nikdy nelokali krve lidské? Vykřikující tedy, že Slováků mravy surové jsou, ohlašujete surovost svou, neboť oni přičinili se o zmírnění mravů vašich, ač, bohužel nebyli a nejsou ucedlníci nazvíce pilní učení mistrů svých.

Nešpyhejte na Svatopluka, jehož oslavoval věk jeho. Zakusili síly jeho Němci a vy byste rovně byli zakusili, kdyby nebyla přepadla leť cizích krále mocného. Ale pohledněte do kronik a spatříte tam jakoby v zrcadle neumělost svou. Rozdávající Svatopluka v obrazech hanebných činíte co děti, jenž hází bláto na pomník památný.

Nechejte nám jídel našich, anaf chutnají nám, aniž se nám brčí po slanině a polasurovém mase, co Vám jest lahůdkou. O byste nikdy nepotřebovali drobtů našich!

Pěkné jsou nám naše kraje a milujeme je, jako sokol ouskalí a jako jelen ticho lesin. Nechce se nám do bezlidných a vysmáhlých pustin Vaších, na nichž leda toulajících se uzřeš zbojníků. Bůh nám mluví v každém stromě, v každém pahoru, v každém potoku, v každé bouři našich Tater, osvěcující doliny naše velebně. A což proti hlasům těmto nebeským němota pustin Vaších?

Hladká nám jest řeč naše, aniž říká a ö-ku hlaholy neevropejskými, jako vaše. Neobráží ona uši nikoho, leda neumělce, ku kterýmž, bohužel, i vás počítati jest. Ona jest důmyslná a bohatá a vy hodně ste se obohatili z pokladu jejího. Vymýťte z vašich slov naše, která ste si

půjčili, abyste nemusili na nich lámati jazyků svých. Ale budiž každodenní jejich opakování Vám pokutou za vysmívání vaše.

Nestydíme se za pokrevní naše, Moravany a Čechy, třebaš byste rádi nám v posměch je uvedli, abychom se spustili svazku s nimi, kterýž Vám jest sůl v očích. Pohledněte do Moravy a najdete tam čistotu, jakéž nevidět v chalupách lidu Vašeho a řekněte, v čem jste byli přelstěni od Čechů, leda nazýváte-li převýšení vás v uměních, vědách a promyslu přelstěním?

Ničeho nikdy nečekali oni od nás, a kde se usadili mezi námi, tam sobě nashromáždili jmění pilností a důmyslností svou, čehož vy jim závidíte, vy proroci daremní.

Takovíto apoštoli přišli k Vám, Slováci, rozhlašující potupu Vaši a podnes ještě toulají se mezi Vámi, hledající kořist svou. I podařilo se jim již v skutku zvábiti a potupnými slovy odraziti od národa svého nezalců, slabochů a potřimisků anebo nadutých daremníků, kteří spojivše se s nimi konají rovně jich ouřad a vtáží co červi do hlubin vlastního lidu svého. Lépe by se vám bylo nebývalo naroditi, nešťastní!

A když uplynul některý čas, shromáždili se opět vůdci a náčelníci Maďarští, aby pokračovali v radách svých, jakby Slováků nejlépe a nejrychleji zmaďarčiti mohli. Pod radci a náčelníky maďarskými nemá se naskrze rozuměti nějaká jistá korporacie, ale zbor všech oněch, jenž tak myslí, mluví a činí, jak se zde uvází.

I když započala se rada, povstal jeden z nich řka: „Neníť dosti na tom, aby poručeno bylo Slovákům učiti se maďarsky, neboť pouhého rozkazu v zemi naší ne vždy přísně se ostříhá a zdlouhavě tímto způsobem zmaďarčení postupovati bude; musíme se tedy uchopiti jiných, silnějších prostředků, abychom cíle žádaného dosáhnouti mohli.“

I zavzněly na to hlasy ze všech stran: „Nech žije, nech žije moudrá rada ta!“

Na vybídnutí takové povstal hnedky jeden z radců a řekl: „Ustanovme, aby ve všech školách, malých i velkých, maďarsky učeno bylo, a učedníci ve všem v maďarském jazyku cvičeni byli.“

„Výborná rada ta,“ zavolali hlasové nečetní.

„Chceme-li však k tomu věc přivést,“ ozval se jiný rádce, „vyložme odměnu všem učitelům, kteříkoli se v příčinlivosti učení maďarčiny vyznačovati, učedníkům slovenskou řeč haniti a ní jim mluvíti zbraňovati budou.“

„Moudře, přemoudře,“ zakřičely hlaholy břešklavé bez počtu.

„Aby však počínání naše při zmaďarčování lidu z jiné též strany podporováno bylo a silně se v srdcích zakořeňovalo,“ mluvil jiný, „naložme kazatelům v osadách, od Slováků a Maďarů obydlených, pouze maďarsky kázati, v osadách jiných, lidem slovenským obydlených, s počátku jen několikráte v roku maďarsky v chrámu k lidu mluvíti, což potom samo od sebe vzrůstati bude, pozná-li lid výbornost maďarčiny a čistotu záměrů našich. Ale aby věc ta ke skutku přišla, ustanovme odměny kazatelům maďarsky kázati ochotným a zahrozme jiným pokutou, kteří by koliv se zdráhali vyučovati slovu Božímu lid slovenský v maďarském jazyku.“¹⁷

I bylo několik přítomných radě té, jenž zavzdechli po tichu nad radou takovou, ale bojíce se urážek a křiku bouřlivého zatřímali slov a nechali radě volného oběhu, nad níž zatřásala se celá síň tleskáním.

A když přestalo tleskání, povstal opět jiný a řekl: „Moudré jsou rady tyto, ale nedosáhneme nimi, čehož žádáme, nepostoupíme-li dále; pročež radím, aby dítky z osad slovenských do maďarských přesazeny a za dítky maďarské změněny byly, dokud nezapomenou řeči své a nezmaďarčí se docela.“

A nebylo tleskání a povyku konce nad radou tou.

Ale nezdálo se ještě všecko toto dostatečné vůdcům a náčelníkům maďarským, neboť povstal opět jiný a řekl: „Potřebí nám chopiti se ještě jiných prostředků ku zmaďarčení Slováků, a dle domnění mého nejlépe by bylo, abychom rozestavili vojáky Maďary po vesnicích a městečkách slovenských a kdy jedna pomad'arčena budou, poslali je dále, dokud by neprošli krajinu celou, Slováky obydlenu a nezmaďarčili ji do číra.¹⁸ Aby však měl prostředek tento dobrých následků, slibme každému otci čelednímu, jenž by po tři roky ustavně mluvil maďarsky s čeledí svou, peněžité odměny a dosáhneme, čeho žádáme.“

„Moudře, moudře, nech žije rada ta,“ ozývalo se hlukotem po síni.

„Dovršme dílo,“ pověděl ještě jiný, „pakli zapovězeno bude na školách mladíkům slovenským vzdělávati se v řeči mateřské, nebo tak nebude míti slovenský národ vzdělanců a následovně připojí se, pakli v řeči jeho nic nebude psáno a on ničemu se v ní nebude naučiti moci, k literatuře naší samovzdělavatelné. Do času cvičiti se ještě mohou v kázáních, ale ona sama sebou přestanou, jakmile Slováci všickni se zmaďarčí.“

I bylo tleskání a výskání v síni náramné, nebo se tleskalo triumfu Maďarů a záhubě Slováků. I skončila se rada a vycházeli z ní radci v průvodu pokřiků; radci a chasníci s tvářemi vítězoslavnými.

A když bylo po radě té, vyšel sem opět do krajů slovenských nad Váhem, abych spatřením sličných okolí na břehách jeho, ulevil srdci rozbolestěnému.

I když tak táhnu kraji a nechávám jednu ves podruhé, uzřel sem na podvečer v jedné shromážděné otce čelední, rozmlouvající se o záležitostech svých, neboť byl den nedělní. I přistoupím k nim blíže, abych porozprávěl s nimi, neboť odjakživa liboval sem si v rozpravách takových.

„Dej Vám Bůh dobrý večer, otcové dědiny!“

„Dejž Bůh, dejž Bůh, vítejte nám, poutníku! Odkud přicházíte k nám?“

„Přicházím z dolních krajů, abych občerstvil se v hornatých končinách Vašich.“

„Občerstviti se můžete pod vrchy našimi v povětří čistém a prameny vod jasných! Přisedněte k nám blíže, poutníku!“

„Děkuji Vám, otcové čelední! Co máte nového v dědině své a jak Vám jdou věci Vaše?“

„V dědině naší všecko ticho stojí a časy jsou tvrdé: kéž by daly lepších nebesa! Ale proto předce odvádíme všecko řádně králi i pánu, obci i sloužebníkům církevním.“

„Králi náleží odváděti všecko, což jeho jest, nebo on stará se o dobro všech Vás a obrácí to opět, co mu dáváte, k potřebám Vaším. A rovně spravedlivé jest odváděti plat sloužebníkům církevním, nebo oni starají se o duši Vaši. Platíte tedy sami sloužebníky církevní?“

„Ovšem, kdož by je platil mimo nás? Avšak srdečně rádi je platíme, nebo oni slouží nám.“

„Máte tedy i školu v dědině Vaší, otcové čelední?“

I máme ovšem a jak bychom bez ní býti mohli? Že my čísti a psáti, počtovati, v chrámě s jinými nábožně písně zpívati a o Bohu, tvůrci nebes i země, laskavém otci našem potřebnou známost máme, děkovati za to musíme učitelům duchovním, zvláště pak škole naší, v níž sme se oněm známostem od dětinství vyučovali. A mimo to naučili sme se v ní mnohým jiným věcem, o vlasti naší Uherské i jiných krajinách, o hospodářství a jiných těm podobným. Čemu pak my sme se naučili, chceme, aby i děti naše vyučeny byly, ba

možno-li, i více nad nás uměli, nebo v nynějším světě nemohou být šťastné bez známostí potřebných.“

„A v jaké řeči ste se tomu všemu vyučili, otcové čelední?“

„V jaké pak jiné, než v slovenské? Jiné nerozumíme; zde kol a kolem bydlí číří Slováci!“

„Kdož pak vystavěl Vám školu Vaši, otcové čelední?“

„Sami sme ji vystavěli: i od kohož bychom to žádati mohli?“

„Ale slyšeti, že se nyní mají dítky Vaše v maďarském jazyku těm věcem vyučovati, kterým ste se vy po slovensky vyučovali.“

„Uchovej nás Bůh neštěstí takového! Vždyť ony z maďarčiny ani slova neznají, tedy by ničemu se z věcí potřebných nenaučily a vyrostly jako dřevo v hoře, bez známosti o Bohu, bez známosti čítání a psání, bez známosti o vlasti a povinnostech našich ku králi, vlasti a blížním naším.“

„Pravdivá jsou slova Vaše, otcové čelední. Uchovej Vás Bůh neštěstí takového!“

„A kdož pak zamýšlí v řeči maďarské dítky naše vyučovati dáti?“

„Jsou lidé, kteří tomu chtějí a já právě přicházím z rady, kde o tom mluveno bylo. Ale viděti bylo z řečí a posunků lidí těch, že jim nezáleží na tom, aby ste o něčem poučení byli, ale aby vyplněna byla svevole jejich a zadostučiněno nadutosti jejich.“

„Toho nedopustí král náš, poutníku, který nás vždycky brání proti křivdám a zajisté poddané své hloupé a surové míti nechce.“

„Neníť to jeho vůle, otcové čelední! On Vás jistě zastane spravedlivou berlou svou, pročež vzdávejte králi svému čest i slávu!“

Ozývejtež se zpěvy, doliny Povážské, ku slávě krále, zašumte větry po roklích jejích a pokloňte se pahorky a vrchy vážně ku počtě korunovaného!¹⁹

Hrozí neštěstí krajíně a bouře snáší se nad ni, ale král postaví se do středu lidu, pokyne berlou svou a neštěstí mizí a bouře zděšená utíká.

Stará se občan jednotlivý o štěstí své a ouředník stará se o pohodlí několika, ale král stará se o pohodlí a štěstí všech.

Strojí plesy po kraji a veselí se na nich lid, odhodiv starosti své: ale král i v plesích obklíčen jest starostmi o poddané své.

Ukončiv práce své občan, baví se s rodinou a potom klade se na lůžko pokojně: ale král bdí noci nad štěstím poddaných svých a často přetrhují mu sen starosti o poddané své.

Ozývejtež se zpěvy, doliny Povážské, ku slávě krále, zašumte větry po roklích jejích a pokloňte se pahorky a vrchy vážně ku počtě korunovaného!

A když bylo ráno, vydám se dále na pouť mou po Považí, abych vzezřením na kraje utěšené vyrážel z hlavy myšlénky nepokojné. I pomíjím ves za vsí a oči mé s libostí uhánějí se po vrchách, luhách a šumící řece. Když pak vycházím z jedné vsi, uzru muže, jdoucího s dítkami na palouk, jenž chvátaly ke hrám, neboť byl den krásný, májový.

Uhodnul sem hnedky, že muž ten byl učitelem dítek, nebo kdoby jiný byl vedl množství jejich ke hrám. I těšil sem se v srdci nad hodností učitele, přejícího dítkám zábavy nevinné, sloužící rovně k obcerstvení a upevnění sil tělesných. Ale jak se brzo zakalila radost má, slyše, že učitel dítkám maďarsky rozkazoval, které nepojavše slov jeho rozličně se titvořily a po každé zastavíc patřily na tvář a posunky učitelovy, z nich a ne ze slov smyslu rozkazu rozuměti chtějíce. I okřikoval dítky čas po čase hulákáním maďarským, které každýkráte obrátily oči na něj, aby pochopily vůli jeho. Když pak nevykonaly, co jim

v řeči nesrozumitelné naloženo bylo, klel učitel surový strašlivě, až dívky se třásly. Takovouto zábavu poskytnul učitel dítkám nevinným!

Pozoruje dále dívky na palouku, spatřil sem, že ne všechny ve hrách podílu berou, nýbrž jedny na straně sedí žalostné, a ty, jenž se hraly, ničeho nemluvily mezi sebou, nýbrž posuňky jedny druhým dávaly na známost, čeho by chtěly. I zavíral sem z toho, že jim zabráněno bylo mluvit mateřským jazykem, aby nepřivykly k němu a zapomenuly jej, naučily pak se místo něho maďarsky.

A když tak zamyšlený pohledal sem na to, co se děje, ubíral se muž ze vsi k zábavám, neboť vyrostlí po krajích slovenských rádi podílu berou ve hrách mládeže radostných. I ptám se ho, proč by jedny dívky na straně seděly ze hry zcela vytevené, a jak se zdá, rozboleštěné velice, provinily se snad v něčem proti školním příkazům?

Na to odpověděl mi muž pohnutě: „Provinily se ovšem proti příkazu učitele, nebo v škole rozprávěly mezi sebou slovensky a učitel náš přísně takových trestá, chtěje čím skůr dověsti toho, aby dívky úplně maďarsky rmluvily a slovenčinou naši pohrdly.“²⁰

A když sem řekl muži, proč dopouštějí nelidské a bezbožné takové zacházení s dítkami, které jim samým k největší škodě bude, odpověděl mi: „Nevisí to od nás, Pane můj, učitel náš dostává za přísné své maďarčení školy naší každoroční odměnu dvacítí zlatých a pochvalu některých, jimž my předpisovati nemůžeme.“

I zarděl sem se hněvem po slovích techto a se srdcem rozervaným odvrátil sem očí od mučírny a ubíral sem se dále Považím.

Hluboko si padnul, rode můj, že rozkazy k mukám a k záhubě tvé sám vykonáváš, které by jiný odmrštil s nevolí svrchovanou. Podhodil si se nohám šlapatelů tvých a ony nyní rejdí s potupou a s výskáním po tobě.²¹

Vichr, kdy šumí, ozývá se hlasem šumu svého, pták zpívá hlasem svým a hovado nezapře bučení přirozeného, a Tobě, člověku, zabraňují mluvit jazykem svým.

Šlapatelé tvoji staví Tebe níže hovado, níže ptáků a níže říše neživotné a Ty na to hledíš lhostejně.

Upadnul si hluboko, rode můj! Kdož pozdvihne tebe z pádu, kdož bude Spasitelem tvým? Pozdvihni se sám, rode můj a pak tě pozdvihnu jiní a uznají lidská práva Tvá!

A když tak kráčím dále, střetnu na cestě mužů, důvěrně mezi sebou rozmlouvajících i připojím se k nim a dám se s nimi do smlouvání.

Rozmlouvavše se málo, počnu jím vypravovati, co sem byl viděl v nedaleké vsi na májnicích a horlil na to proti surovosti té neslýchané. Rozpravu mou pohnuti byli muži a řekli:

„Pravda, pravda, již někde tisknouti začínají do škol našich řeč cizí a kde nejde dobrovolně, dělají to násilím. Nedaleko odtud v jedné vsi zaměřili též,“ vypravoval jeden z mužů, „strčiti maďarčinu do školy, že však učitel školní neznal toho jazyka, pronajali jiného za levný peníz, neboť takových, nemajících co dělati, nyní dostati lehce. Když pak učitel školní povstal proti tomu k hájení práv svých i k obraně dítek nevinných, jenž způsobem takovým bez Boha i beze všeho učení zůstávají, chtěli jej vyobcovati z církve na staré dny jeho, které byl mnoho let sloužil nejvěrněji. Ale nedal se tím másti učitel školní a obránil sebe, ačkoliv tryznění dítek zcela překaziti nemohl.“²² Tak, hle, dělají již s námi v těchto časech. Bůh se na to dívá z výsosti nebes!“

Bylo pak na rozcestí, kdy skončil muž povídání své s vzdechnutím. I rozžehnavše se dali sme sa na cesty různé.

Velebím Tě, muži šlechetný, jenž's vzdoroval trýznění dítek nevinných, jenž's obhajoval statně práva svá.

Mnozí ze zabudlého na sebe rodu našeho dají se týrati a zahrávati se sebou od lehkomyšlníků: ale Ty položit's mezi sebou a utiskovateli hranici a zbraňoval's přestoupiti ji, aby nebylo ublíženo Tobě a nezpustošeno pole Tvé.

Ty odvrhl's na stranu pokoj domácí a podvolil's si se raděj pronásledování za věc spravedlivou, než zůstávati v pokoji při nepravdě. Kdo nevolí snášeti příkoří za obranu spravedlivosti, ten nepoznal svatosti její.

Málo jestě nalezeš následovníků, ale budeš příkladem jiným a jménu tvému blahořečiti budou všickni spravedliví.²³

Když pak byli se rozešli radcové domů z rady své a porozhlašovali, co by v radě uzavřeno bylo, přistoupili i hned mnozí k vyplnění návrhů, Slovákům záhubných.

Hojný jest počet osad Slováky a Maďary obydlených, v jejichž chrámech se posud mluvilo k lidu řečí obojí.

I zanevěli tedy příznivci návrhu rady na pořádek tento a veleli kazatelům v osadách takových kázati jednostejně čistě maďarsky. I slyšeli obyvatelé slovenští osad těch rozkazy jejich s hrůzou, nebo se viděli zbaveni býti nábožnosti chrámové, v níž pozdvihovali ducha i srdce k Bohu, Otci laskavému, a seznali se zbaveni býti slov nejpotešitelnějších, jichž se dostává člověku, učení Božího.

I povstala žalost po vesnicích těch. A obyvatelé jedněch slovenští zdráhali se přinášeti více plat každoročně dávaný služebníkům církve, od nichž více nepřijímali vyučování v slově božím, než neprospělo jim zdráhání jejich, nebo byli přinuceni k placení za trýznění své.

A obyvatelé jiných utíkali se s žalobou tam, kde měly žaloby vyslyšány býti, ale místo vyslyšení nářků svých byli kyjemi a korbáči trestáni, že prosili, aby vyslyšána byla žaloba pozbavených učení Božího.

Propadni se místo ohavné, kde byli lidé nábožní mrskáni pruty a dráni kyji, propadni se, neb na tobě spáchal se skutek nejohavnější, kde prali se katovsky muži poctiví, že chtěli vzývati Boha, otce nebes a dárce lásky, v řeči své. Nevzejdiž slunce otce milostivého nad půdou tvou, jemuž on velí svítiti a ohlašovati lásku svou vesmíru, nevzejdiž slunce na místě tom, kde trpěly dítky Otce lásky hanebné pokuty pro vzývání jeho. Vybuchniž plamen z hlubiny místa toho a sežer je, aby neškvřnilo zemi jinou, aby nestávalo místa, kde zlořečilo se Bohu.²⁴

Padni z vysosti kamen ohromný a sval místo to do propasti bezedné, aby netrvalo na zemi znamení, kde nejohavněji rouhalo se Bohu.

V jiných opět osadách čistě slovenských ustanoveno bylo k vůli některých, aby z počátku aspoň několikrát v roku maďarsky v chrámě kázáno bylo.

Zarmoutil se lid po osadách těch nad ztrátou svou, že ale mělo se to dáti jen několikrát v roku, popustil žádosti svevolníků. Než z vysokomyšlněli svévolníci tito popouštěním lidu, pročez rozkázali, aby často maďarské služby boží se slovenskými se střídaly a po krátkém takovém střídání slovenské docela vyhlazeny byly.

I reptal a zbouřil se lid proti bezbožnosti této a nevcházal do chrámu,²⁵ což viděvše svevolníci drželi za dobré, aby neoznámilo se lidu, kdyby maďarsky mělo kázáno býti a lid oklamán do chrámu zváben byl, bezbožnost pak jejich navštěvováním chrámu od lidu přikryti se mohla.

I ustrnul lid nad počínáním tímto hanebným a při započetí kázání maďarského vycházel z chrámu, nebo čemu tam měl seděti k pohoršení sebe?

Spatřivše toto, svevolníci postavili drábů k dveřím chrámovým, kteříž vycházející holemi a korbáči tepali nemilostivě a hnali nelítostně do chrámu.

I zbouřil se lid proti ohavnému barbarství tomuto a zmrskal biřiců, než vůdcové jeho byli chyceni a vsazeni do vězení.²⁶

Kdos procházel se krajem Slovenským, bývával's v chrámech osad jeho, ustrnul's nad libostí písní zpívaných po chrámech i pozastavil's se nad nábožností, v níž tone při zpívání jích lid slovenský.

Písně jejích jsou libé vání větru a jako on vzdýmá se k nebesám, tak ony vznáší se k Hospodinu a v nich nesou se k němu srdce lidu nábožného.

O, lidu, srdce Tvá nemají se vznášeti k Hospodinu, nemají se otvírati Otci nebes v neřestech tvých.

Sletují vánky s vrchů, ovívajíce libě tvář a spouští se po vystoupení písní tvých k nebesům utěcha v srdce Tvá a obživuje Tě milostně: ale nemá již ani poslední a svrchovaná utěcha občerstvovati duši Tvou.

Číms zavínil, lidu můj, že se Tě opovažují vytevříti z nebes? Než vždy bylo dílo bezbožných nepřipouštěti nábožných k nebesám.

Pracuje pilný dělník dlouhý týden na rolích svých a nivách cizích a očekává s bolestí den nedělní, v němž okřeje tělo vypráhlé utěchou duševní: ale nemá se Ti dostávati více i utěchy této, dělníku!

Než Bůh vidí a sčítá bolesti Tvé, lidu uhnětený!

A když tak jdu zamyšlen nad tím, co sem byl viděl a slyšel, vidím najednou na pahorku při letním domku nevidané divadlo. Ležel totiž na zemi muž, černým oděný rouchem a po něm skákal hejsek s chechtáním. I zastavím se a hledím, co se dítí bude. Když pak byl poskákal po něm hejsek, ptal se ho, zdaliž bolelo jej skákání jeho, načež on: „Necítil sem toho a rád sem, že Vám mohu sloužiti k zábavě takové bez bolesti mé, stojím pak vždy k službám Vaším“. Na to dostal muž od hejska jídla a nápoje, a když dal se do jedení a pití, zveleboval štědrotu příznivce svého.²⁷

I nebylo mi se možná více dívati na zeměplaze toho a podlízače, pročez rozpáliv se hněvem ubíhal sem s rychlostí.

Člověče podlý! Ty odhazuješ tělo své a s ním duši svou jako mrchu, již sjídají červi stinastí a káně pažravé, tys není hoden jména a obrazu člověka.

Kdo dává v pronájem tělo své a s ním zaprodává duši svou, roveňť jest hovadu nízkému a kdo háže se na zem do prachu, hodent', aby po něm šlapáno bylo, jako po prachu cest.

Člověče podlý! Tys se snížil k hovadům, tys zhanobil v sobě obraz boží a obraz člověka.

Nemáš více vychovávatí dítě tvé a nemáš se více bavití s dítětem tvým, matko Slovenská!

Porodí matka dítě a toulí nevinátka k prsoum svým, rozkřičí se dítě a matka chlácholí je jazykem, kterýž bude materský dítěti.

Nerozumí ještě dítě slovům matčiným, ale baví se očinkama svýma na matce.

Odrostá dítě a matka štěboce vůkol něho, a ono počíná rozuměti a následovati hlasy matčiny. I zulíbá je matka a hrává se s ním.

Odrostlo dítě a mluví slovy, jímž se zaučilo od matky své a matka plesá v srdci svém nad mluvou dítěte.

Pohrává se chlapec na podvoří s rovnými a matka pohlíží radostným okem na hry jeho, ale nemůže dlouho bez něho býti, zavolá jej a zulíbá synáčka.

I vychovává jej v bázni boží a otec vyučuje jej a rodičové radují se z plodu svého.

I vzrostl synek a vyučil se od rodičů a učitelů svých bázni Boží a všemu dobrému v jazyku materském.

Nemáš více vychovávatí dítě tvé a nemáš se více baviti s dítkem Tvým, matko slovenská!

Odervou od lona Tvého synáčka a dají jej do osady, kdež nebude míti ani matky ani otce, kdež nebude míti promluvití s kým a zrůstat bude bez bázně boží i všeho dobrého.

Nikdo se neohledne o synka v kraji tom a dům, kde přebývati bude, zůstane mu cizím.

Vysmívati se mu tam budou z mluvy jeho a tryzniti jej budou, aby čím skůr pohrdnul mluvou svou. I hořekovati bude synek za dlouhý čas, ale naučiv se tláchatí v jazyku cizím, zapomene na dům otcovský. I lichotíti mu potom budou cizinci a zhnusí mu pokrevnost jeho. Darma budeš pohledávati po podvoří, zdaž se nehrá tam synáček tvůj pod lípou, matko Slovenská, nebo on bude v cizině, aby odučil se tomu, čemus jej byla naučila, aby odučil se milovati tebe, otce, rodinu a učitele své.

I navrátí se po rocích synek tvůj, ale on nepozná tebe, ty obejměš jej a promlouvati budeš k němu slovy materskými, než synek vysměje se ti ze slov tvých, tropiti bude kousky nezvedené a srdce materčino uvadne žálem.

Hroziti mu bude otec trestáním pro nezvedenost jeho, ale on dá se do otce, anebo uteče pryč z domu otcovského a zůstane světákem.

Nedožiješ se radosti ze syna tvého, matko, nebudeš blahorečiti plodu svému, otče Slovenský.

K obraně kraje potřebuje král náš vojíny své a vy je chcete potřebovati k učení maďarského jazyka.

Lid vlasti naší posílá synků svých pod prápory, aby ochraňovali ji v nebezpečí a hájili trůn krále svého, starajícího se o dobro poddaných svých: ale vy chcete k jinému užití vojínů, k jinému než k ochraně vlasti, než k hájení krále, nebo vy cos jiného nosíte v srdcích svých.

Voláte vždycky „vlast, vlast“ a rozdrapujete hrdel svých jakoby pro dobro vlasti, než viděti ze záměrů vaších a z činů vaších, že to jsou jediná slova, nimiž přikrýváte pravdivé úmysly své.

I jakž můžete pravdivě milovati vlast, když chcete cos jiného činiti a dosáhnouti, než čemu ona chce a po čem touží, i jakž můžete milovati vlast, když spokojenost tolika milionů, kteříž nemluví jazykem vaším, vám jest jen lodbou, s níž se hráte podlé libosti své. Nechce a nežádá toho vlast, ale vy žádáte v nadužívání jména jejího, opovážlivci ničemní!

Povinnost vojína jest cvičiti se v zbrani a držeti stráž v pevnostech a městách na místech příležitých: avšak vy chcete z vojínů nadělati učitelů jazyka a zříditi novou školu, jaková, poněvadž jí ještě nestávalo, mohla by slouiti vynálezku maďarským.

Král platí vojínů svých a ne vy, i bude tedy jím rozkazovati král a ne vy, osobliví velitelé, jenž se mícháte do vlády a věcí, které Bohu díky nenáležejí vám, s nimiž byste rádi naložili podlé svevole své. Ale bažení toto dobře se má k nadutosti vaší!

Povězte pak, kolik maďarských synů stojí pod zástavami krále našeho a co to jest proti tisíců množství Slovanů rozličných, kteříž bojují od staletí vítězně pod erby praporů těch.²⁸

I jak chcete onou hrstkou zmaďarčiti kraj náš. Nevydávejte se smíchu, vy hubotepci; ale vám všechno se možné zdá, cokoliv se vylehlo v kotrbách vaších.

I když jdu krajem, vidím opodál jdoucího proti mně starého vousatého vojína, za nímž se ubíral chasník mladý, oděný v rouše vojenském. Čas po čase zpíval vojín starý, jak se zdálo, aby dodal srdce k stavu vojenskému chasníku mladému. I zpíval:

*Při Lipsku sme bojovali,
jak múr v ohni bitvy stáli,
chrabrý Chorvat se Slovákem,
a udatný Čech s Polákem
za vlast, krále padali.*

*Sláva jest vojínem býti,
za vlast, krále krev vylíti;
když se ženou nepřítel,
státi v poli, bít se směle
za krále a otčinu.*

*V chrabrém Alexandra pluku
Slovák švihal silnou ruku,
po strašlivém děl hřímání,
dlouhém, statném bojování
nepřítel byl přemožen.*

*Orel v předu pluků letí,
vlasti věrné vede děti,
ti se za ním pádem ženou,
vraha zničí jako pěnu
a vítězství dobudou.*

„Dobrý den, dobrý den, starý vojínu, jak Vám jde milo zpěv Váš vítězoslavný!“

„Dejž Bůh! My staří vojáci rádi sobě zazpíváme o dávných skutkách a zvláště vítězství našich.“

„Rád uvěřím, nebo písňě takové občerstvují památku slávy Vaší a dobrých dnů pro vojáky a Slováci mimo to rádi sobě zazpívají a vy ste Slovák.“

„Slovák jsem, Pane, a celá má rodina slovenská jest, i pluk Alexandrův, v němž sem sloužil, záleží z čirých Slováků. Švárný jest to pluk ten Alexandrův a chlapi chvatní do boje jako jestřábi do kuřat. Hoj, Pane! Mnoho bych Vám vypravovati mohl o hrdinství našem! Při Aspernu²⁹ stáli sme v takém ohni a tak sme bajonety doráželi na nepřítel, že sotva jedna compania zůstala z celého pluku na živě. Ale i odměnil král náš udatnost svých statných vojínů! Dostali sme dvojnásobný plat a vína sme měli jak vody, i velitel náš schválil velice hrdinskost naši v rozkazu vojenském.

Vyplnil se nezadlouho na to pluk náš vojáky, nebo k němu popřistávalo veliké množství našich chasníků, ku kterémuž radi přistávají, nebo my staří zacházíme s těmi novými jako s našimi syny a pluk náš má věru slavné jméno.

Po několika letech táhli sme potom, Pane, k Lipsku. No, byla to bitva, jakové snad ještě svět nepamatá. Na sta tisíc bylo z obou stran, tři dny hřímaly děla, tři dny neustávaly sekati meče a bodati bajonety naše, tisíce padlo, ale sme vyhrali slavné vítězství a přemohli nepřítel. A potom, Pane můj, vtrhli sme po čase vítězoslavně i do samé Paříže se spojenci našimi Rusy, silnými bojovníky a s Prusáky.

Cisařové odměňovali nás hojně, Alexandr přidával k platu našemu každodenně příplatky, měli sme vína a všeho do sytosti a ty francouzské dívky jen tak házely po nás očima, nebo zvláště v našem pluku byli švární šohaji, Pane můj, urostlí a sliční jak kalina. A kdož by tu rád nebojoval? Dobudli sme pokoj vlasti, kteráž uznala statečnost naši a bojovali sme za krále, jenž se stará o dobro všech nás a získali sme slávu jménu našemu.“³⁰

„Ano, získali ste si slávu, statný starý bojovníku! Pluk Váš proslavuje se z udatnosti své a proslavuje se také i jiné vojsko naše. Kam pak spěcháte, vojínu?“

„Byl sem v rodní mé dědině s tímto chasníkem, příbuzným mým, jenž si byl vyprosil propuštění do domu na několik týdnů. Cvičím ho ve všem vojenském, dávám mu naučení a i nyní sprovázal sem jej, nebo chtěl sem také viděti vesnici mou a příbuzné, kterých sem již neviděl od dávných let. Všecko to tam již povymíralo, Pane můj, všickni ti staří známí, sotva že jeden neb druhý pozůstal. Otec i matka má již leží dávno v hrobě, i litoval sem, že sem jich neviděl více, ale což, Bože můj, k tomu sem já byl připraven, nebo kdož by si byl pomyslnil, že z tolikých bitev vyjdu živ a zdrav a navštívím ještě jednou rodní vísku mou. Ale, Bohu chvála, zde jsem, ranami pokrytý, ale ranami za vlast i krále našeho.“

„Čestné jsou rány vaše, vojínu! A jak se tobě zdá ten stav vojenský, nováku?“

„Dobře, Pane můj! Již stojím v řadě jak ulitý, točím s ručnicí jak s perem a málokdy při střelení nevrazí koule má do desky.“

„Tak se ti tam dobře zalíbilo, nováku?“

„Dobře! Až bude boj, postavíme se jako múry za vlast a krále a nepřítel nevtrhne do kraje, leč by šlapal po mrtvolách našich.“

„Chvalitebná jest mysl tvá, nováku! Jsou ještě mnozí z kraje vašeho ve vojsku?“

Plné vojsko jich jest u pluku našeho, u granadýrů, u husárů. Jsou vám ti chlapci jak jedle a svižci na tom koni jak vítr.“

„Zůstaň jen věren zástavě Tvé, nováku, nebo tak dodržíš víru vlasti i králi. Buďte s Bohem, rodáci moji, vojíni!“ „S Bohem buďte, Pane!“ I obdarovav je rozžehnali sme se. A starý vojín započal opět píseň svou.

Tisíce synů vaších, Slováci, bojují pod zástavami krále našeho, tisíce jich padlo za vlast svou: i nemáliš vlast a král příčiny rovně nakládati s Vámi, jak nakládá s jinými dětmi svými.

Kdož by vypočetl tisíce reků slovenských, jenž padli zmužile za vlast svou: a vy opovažujete se utlačovati nás, ve jménu vlasti! Nemluvte, žeť to žádá vlast a nezlořečte svatému jménu tomu, ale vy, vy žádáte potlačiti nás z nadutosti své, opovážlivci a lháři nezbední!

Kdo vyrve smadnému pohár čerstvé vody, aby se nenapil, alébrž smadem se trápil, jest ohavou všem dobrým a milosrdným.

A kdo zbraňuje dobře činiti potřebným a nuzným, zlořečen jest, nebo patří se zalíbením na bídu, kteréž spatření činí toliko radost bezbožným.

A kdož zbraňuje lidem zdokonalovati ducha, jenž lidmi je činí, prohřešil se na nejsvětějším právě lidstva i přitáhnul kletbu jeho na hlavu svou.

Na vaších tedy hlavách tíží ona, jenž ste vydali výrok, aby nebylo svobodno synům slovenským vzdělávati ducha svého v materském jazyku a ním vzdělávati rodáky své.

Čímž, medle, zavinily ste vy jednoty mládenců šlechtných, že odsoudili vás a odsoudili po dokázání nevinu vaší, čím, medle, zavinily jste?

Heslem vašim bylo osvěcovati mysl i srdce mládenců v materském jazyku, aby oni v dnech příšlých osvěcovali opět rodáky své, podali smadným nápoje a chudým pokrmu, i bylo toužení vaše zármutkem bezbožných a oni odsoudili vás.

I kdož, medle, Řek mluvíti bude k Řekům židovsky a Vlach k Vlachům německy? I jakž tedy mluvíti má Slovák k rodákům svým slovenským? Ozývá se hlas řečníka v chrámu Páně a lid poslouchá jej pozorně i váží si slov jeho, nebo zaujala slova mysl poslucháčů, jenž byla pronešena jazykem lidu srozumitelným.

Zpívá zpěvec píseň, k rokotání strun harfy své a slova jeho jsou smutná: i nasléchají jej posluchači a ssají ze slov písňě kormoutlivost pěvcovu. Zastesklo srdce poslucháčům, a čelo pomračilo se, nebo zpíval jím pěvec v řeči materské.

O, vy, jenž lichotíte všechněm tvářemi svými, jenž se zaklínáte na svobodu, dobro vlasti a právo člověka. Vy ste se nehanbili zatracovati ty, jenž užili svobody své, jenž se chystali pracovati pro dobro vlasti, jenž nosili na srdci hodnost člověka.

Ale vy jste bezbožníci licoměrní, v jejichž duších dutná oheň na záhubu dobrého a kterýž zakrýváte rouškou zevnitř, aby ste tím bezpečněji ryhati jej mohli a ulehčili duši ním hořící. Vy, vy jste, co zamýšlíte uvaliti národ náš v hloupotu a slepotu, aby slepý a hloupý jsa odevzdal se na milost vám, aby pohrdna sebou vrhnul se pod nohy vaše a vy jej pošlapati mohli a užítí ke všem záměrům, které osnovala černá duše vaše.

Nedosáhnete záměrů svých, vy pokrytci, nebo vyřekli ste kletbu sami na hlavy své, nebo záměry bezbožných zduté v pěnu ztratí se jako pěna při lehkém povátí větříku, plynoucího z krajin libých; nedosáhnete záměru svých, nebo ony mají jen základ v nadutosti vaší a venku jsou stromy bez kořenů, domy bez základů, hradby na písku, bubliny bažín a kalouží při deštích.

K čemu vzrůstáš, mladý synu?

Abych byl potěchou rodičům svým, rodáku!

Bohabojné jest předsevzetí tvé, mladý synu!

K čemu vzrůstáš, mladý synu?

Abych se vyučil potřebným, užitečným, pěkným známostem a nimi obohatil rozum a zušlechtil srdce své, rodáku!

Zpanilé jest předsevzetí tvé, mladý synu!

K čemu vzrůstáš, mladý synu?

Abych prospěl známostmi svými krajanům svým, rodáku!

Výborné jest předsevzetí tvé, mladý synu!

A kdož jsou rodáci tvoji, mladý synu?

Rodičové moji jsou Slováci, tedy jsou Slováci rodáci moji, jímž hotuji se prospěti, rodáku!

Pravdivá jsou slova tvá, mladý synu!

K čemu vzrůstáš, mladý synu?

Abych všemožně užitečným se stal známostmi svými i práci svou vlasti mé, rodáku!

A kteráž jesti' vlast tvá, mladý synu?

Zrodil i vychoval sem se v Uherské a stojím pod ochranou zákonů jejích, tedy vlast má jest Uherská, jíž všemožně užitečným se státi chci, rodáku!

Šlechetná jest mysl tvá, mladý synu!

Zůstanešli věrným vlasti své, mladý synu?

Zůstanu po vše časy a pevně věřím, že vlast odplatí věrnost mou, rodáku!

Jak ti odplatiti má věrnost tvou vlast, mladý synu?

Budeli napomáhati blaho zanedbaného rodu mého, který miluji nade všecko, rodáku!

Spravedlivou věc žádáš, buďž požehnáno předsevzetí tvé, mladý synu!

A když již byli nepřátelé Slováků na všech stranách osídla nastavili, aby polapili neumělých a nezkušených, a jiní nasypali hrozeb, aby nastrašili bázlivých, jiní opět nadělali násilí, aby zkrotili odporných:³¹ stalo se, že skonala v ty časy muž počestný a vzácný, rádce a představený obyvatelů země Uherské, příznávajících se ke stránce křesťanů evangelických.

I znamenali příležitost tu dobrou ke škození Slovákům odporníci jejích, pročež chopili se všech prostředků, aby posadili na ouřad ten stranníka svého.

I cestovali mnozí z nich po krajině, rozhlašující starý rod, bohatství a lásku k vlasti onoho, jehož chtěli vyvolena míti a přemlouvající všemi způsoby k volení jeho.

O, vy nezbední, co ste mluvili ve jménu vlasti a o lásce k ní, vy ste rozuměli pod ní jen sebe, stranu svou a nespravedlivé zaměry vaše.

Ten pak, jehož lásku k vlasti vyvyšovali ste všemi slovy možnými, ten přivrhl se ke straně vaší proto, že vlast nevšímala si ho a nesvěřila mu žádného ouřadu a důstojenství, čímž by se byl vznesl nepatrný.

Ale on nadýmal se v pýše své na ouřady a hodnosti, než vida se sklamána přirazil se ke straně vaší, aby se mohl mstít nad vlastní pravdivou a nad ředitelmi jejími pro odvržení sebe.

I kdož rozsoudný bude míti zoufalce nad odhození sebe za toho, jenž může prospěti pravdivé vlasti? Zdaž on nebude zůřiti a vztěkati se proti vlasti, dostav jednou třebaš něco z vlády, po níž byl tak bažil nesmírně?

I poštětilo se přemluvačům ouskoky všelikými dosáhnouti cíle svého, nebo byl stranník jejích vyvolen za rádce a představeného příznávajících se ke strance křesťanů evanjelických v zemi Uherské.

Spatří děti keř a na něm ovoce, podobné střešněm dobrým i schvátí je toužebně a jedí, nevědouce, že jim způsobí bolesti nesmírné, neboť jsou to střešně vlčí: i přivolili Slováci k volení stranníka, neboť přemluvači odění v rouchu přistojném okrášlili jej, neznajíce, že vyvolili metlu na sebe, žalobníka nespravedlivého, utrhače zlostného a pronásledovníka vseho toho, co jím jest nejdražší.³² Taková jest zajisté povaha vztěklouna, že soptí krutost svou nade vším, co mu pod moc dáno, byť i jiní byli zavdali příležitost ke krutosti jeho.

Když pak byl vyvolen stranník ten, shromáždil se nepočtený zástup ke slavnosti povýšení jeho, veškerého pak zástupu oči a uši obráceny byly na něj, aby viděli, jak povýšenec ten a slyšeli, co mluvíti bude: vystoupil konečně na stolicí pro něj připravenou a nad zástup vyvýšenou vyvolenec, pod níž přívrženci jeho se postavili, a jal se mluvíti při hlubokém tichu k zástupu následovně:

„Vyvolen jsem od vás na ouřad tento, a povýšen bez přemlouvání všelikého, bez lovení nepřislušného buď jakýmikoliv prostředky hlasů vašich, pročež vyvolen jsem svobodně, mohu tedy svobodně mluvíti k vám.

Národnost naše maďarská musí býti středem všeho počínání našeho; od ní závisí udržení, zachování a rozšiřování náboženství našeho evanjelického, od ní ochránění všech svobod vlasti naší.

Poněvadž ale evanjelíkům na všem tom nejvíce záležiti musí tedy oni mají hlavně pečovati o rozšíření národnosti maďarské a poněvadž bez této se ony poklady zachovati nemohou, hlavní povinností jest všech nás čím skůr pomadžarčiti celou zemi Uherskou.

I byl přetrhnut ohromnými okřiky svých přívrženců v mluvení a ohlasem síně: „Nech žije“; po utišení pokračoval dále:

„Každý jiný jazyk a vzdělávávání jeho ve vlasti naší cílí proti blahu jejímu; Slováci jsou sice věrní poddaní vlasti naší a prvobydlitelé její, ale vzdělávávání jazyka jejích a sám ten jazyk nebezpečenstvím nám hrozí, pročež má se čím skůr vyhladiti a Slováci zmaďarčení býti a jím samým nejvíce na tom záležiti musí, nebo štít, pavez a jediná možná schránka náboženství evanjelického jest řeč a národnost maďarská, jakož naopak rukojmím zachování maďarčiny jest náboženství naše.³³

Síla náboženství katolického již zlomena jest; ona u evanjelického jest v plné čerstvotě, chceme-li tedy tohoto rozšíření a onoho potlačení, chopme se celou duší zmaďarčování, nebo ono jest opět schránkou náboženství našeho a rozumu.

Toto sem měl mluvit k Vám a mluvil sem upřímně. Žádný nectí a nešetří více nade mne právo každého jazyka a národu, ale zde každé takovéto chatrné právo přestatí musí, aby náboženství evanjelické a rozum zvítězili.“

I nebylo konce křiku a tleskání stranníků vyvolence. Křiky ony a tleskání bylo to, proč tak náruživě, jakoby z hlubin srdce mluvil člověk chatrný. I rozešel se zástup, někteří z něho s okřiky, jiní překvapeni náramně. Než neznamenal vyvolenec ten, že seděl na stoličce vyvýšené, stojící na podlaze klzké, jenž se lehko s ní sešmekne, rozhazují se velice sedící na ní, a pak svrhne sedícího i padne spolu s ním na stojící pod ní přívržence jeho a porouchá je.

Když pak se rozcházel zástup, mluvili jedni rozumější: „Jak věci ty náleží, jež přednášel vyvolenec, do církevního shromáždění, zdaž církev má maďarčiti národy, není-li v církvi roven Řek, Němec, Slovan, Maďar a kterýkoli jiný a nekázal-li Kristus učedníkům svým jíti ku všem národům, aby učili a křtili je a nevzývá-li každý pravý křesťan v řeči své mateřské Boha hodně a důstojně a milejší-li jest Bohu vzývání jeho v jednom než v druhém jazyku? Neříká-li nám písmo: „Bůh duch jest a ti, kteříž se mu modlí, v duchu a v pravdě musejí se modliti? A vyhledává-li se k modlení tomuto v duchu a v pravdě řeč maďarská a k životu křesťanskému národnost jejích?“

A jiní říkali: „Nepřináležejí-li věci ty, o nichž mluvil, k řízení zemskému, bdícímu nade všemi námi a ostříhajícímu církev naši?“

Má-li církev svěřenou správu zemskou, ona-li má soudy držeti, k obraně vlasti vojsko sháněti, aby nepřítel zahnán byl od mezí vlasti?“

A opět jiní pravili: „Ze shromáždění církevního našeho učiněno jest pole strannictví, síň bouřlivého rokování a bláhání politického a místo hledání pokoje otevřeny jsou mříže všem náruživostem, jenž budou zmítati církví i vlasti naši.“

Nám nesluší se míchati do věcí řízení zemského, nebo církev není k tomu povolána, ale věcí naší jest o pořádek a dobré učení ve školách našich, o příslušný řád v církvích našich a napomožení učitelů i služebníků jejích chatrnou mzdou zhusta za své těžké práce beroucích se starati, a ne do pranic politických pouštěti se.“

Ale moudrá slova ta nezpůsobila ohlasu, neboť většina ještě pařila se od náruživostí rozmrdaných.

Člověče chatrný, jenž sám sebe zpravovati neznáš a jinými v nadutosti své řídití chceš, povážil-lis a víš-li, cos mluvil?

Jakým způsobem dokážeš toho, že od řeči a národnosti maďarské závisí udržení a rozšíření učení evanjelického?

Tys slova tvá vyhodil lehce jako chlapec do povětří hrst prachu, ale slova tvá neměla být prachem podle oumyslu tvého, o který se nestará chlapec, kam letí a kam sedne, ale měla získati rozumy a srdce množství. Srdce a rozumy stranníků tvých již ti byla předtím zaprodána, u těchs byl jist ohlasu chvalného, ale jaks byl tak lehkověrný, žes myslil i jiné přesvědčiti o tvrzeních tvých holých bez důvodů a důkazů?

I medle ukážiš nám, jakby víra evanjelická bez maďarčiny státi nemohla a naopak, jakby maďarčina jediná ji zachovati v stavu byla a doneseš-li nám důvody, pak očekávej posouzení a vyvrácení našeho. Ale nezapíral-lis a nenaplival-lis tvrzením tvým do očí

historii, dnešnímu stavu věcí a všem těm, jenž se přiznávají k učení evanjelického z Němců a Slováků?

I čím medle zachovaná jest od staletí víra ona u národů těchto? Můžeš-li tvrditi, že maďarčinou, nechťje se vystaviti posměchu všechněch, anu z národů oněch v Uhersku žádný po století nevěděl a leda každý desetisíc z nich jí se učil i v potřebě mluvil? I čím tedy medle zachovaná jest víra jejich? Náchylností a láskou k ní, odpovídám ti, člověče neumělý. Ale tvrdíš-li nestydatě, že láska ta v tyto časy zmenšena a zničena jest, jak myslíš maďarskou řečí lásku tu v hlavě a v srdci tvém snad vyhaslou na novo vzbuditi? Má-li maďarčina moc tu čarovnou v sobě, že jaknáhle se jí kdo ústami dotkne, i hned srdce jeho rozpálí láskou k víře evanjelické i přikouzlí ji jak prsten kouzelný, sluhy licoměrné, proč tisíce katolíků maďarských zůstává při starodávném učení svém a neprochází domnělým tím kouzlem pohnuto k učení evanjelickému? Nemá-li i tam maďarčina míti rovných oučinků? Ale jiné jsou mysli a záměry tvé, člověče licoměrný!

Člověče chatrný, jenž si od jakživa žvatlati uvyknul, povážil-lis a víš-li, cos mluvil?

Tvrdil si zajisté, že evanjelického náboženství zachování závisí od maďarčiny a zachování této od evanjelického náboženství.

Tvrdils tedy, že evanjelického náboženství zachování visí od zachování evanjelického náboženství, bleptals tedy do světa a říkals, že potud člověk rozumem vládne, dokud není šalencem a není šalencem, pokud rozumem vládne, vládne tedy rozumem, pokud rozumem vládne.

Neznamenal-lis, že se točíš v kolu jako spitý, jenž se pozbavil na čas užitku rozumu svého? Nejsi ovšem spitý nápoji, ale mstou náruživosti své.

Človeče chatrný, povážil-lis a víš-li ještě, cos mluvil?

Mluvil si zajisté, že vzdělávání každého jiného jazyka, mimo maďarský, následovně i národu různým od maďarčiny mluvícího proti blahu vlasti naší celí, i vyhlásils tedy hloupotu a slepotu za blaho vlasti naší, zatratils tím rozum lidský a vydals kletbu na vlast svou, dopustils se tedy hříchu nejohavnějšího nad rozumem i otčinou svou.

Člověče chatrný, povážil-lis ještě a víš-li, cos mluvil?

Pověděl si zajisté, že od maďarčiny závisí jediné zachování evanjelické víry a tato jen rozumem se řídí a schránkou jeho jest, tvrdil si tedy, že všechny jiné národy, jenž nespou z ust svých hlaholy maďarské, bez rozumu jsou, a rovně všecka jiná náboženství neevanjelická.

Tímto ale si zhanobil všechny jiné, než hanba případně jen na rozum tvůj.

Člověče chatrný, povážil-lis ještě a víš-li, cos mluvil?

Říkal si, že jest již po síle náboženství katolického, trvajícího od mnoha století a hlavního ještě i podnes v otčině naší.

Přežije a přetrvá ono všechny kejkle tvé a vši památku jména tvého i tovaryšů tvých. Avšak přál bych ti žítí tak dlouho, dokud státi bude církev katolická a dívati se na stání její s bolestí a zakoušetí nejapnost a nanichodnost proroctví tvého.

Člověče chatrný, povážil-lis ještě a víš-li, cos mluvil?

Osvědčil si se, že nikdo nad tebe nešetí více práva národu a jazyka, a předce si je ty šlapal nejhanebněji. I kam se poděly oči tvé a stud tvůj, žes nezapálil se hanbou při vyřknutí posměniska tohoto nad jednáním svým i právem národů? Rouhal si se nestydatě všem spravedlivým a dělal si jak vlk onen, jenž chtěje sežrati ovce, vydával se za nejlepšího přítele jejich. Ale rouhání toto připravilo ti potupu u všech spravedlivých, jenž s pohrdáním odmrští slova a mluvitele jejich.

Kdož vchází dveřmi do ovčince, pastýř jest ovcí. Tomuž vrátný otvírá a ovce hlas jeho slyší a on svých vlastních ovec ze jména povolává a vyvádí je.

A kdy ovce své vlastní vypustí, před nimi jde, a ovce jdou za ním, nebo znají hlas jeho.

Cizího pak nikoli následovati nebudou, ale utekou od něho, nebo neznají hlasů cizích.

Dítky, poslední hodina jest, a jakož ste slýchaly, že antikrist přijíti má, i nyní antikristové mnozí povstali, odkudž známe, že poslední hodina jest.

Z nás vyšli, ale nebyli z nás, neboť byť byli z nás, byliťby zůstali s námi, ale vyšli z nás, aby zjevení byli, že nejsou všickni z nás.

Člověka odpadlice po jednom neb druhém napomínání utíkej! Věda, že takový jest převrácený a hřeší, svým vlastním soudem jsa odsouzen.

Byloť pak v řeči té pověděno také, že se Slováci zmaďarčiti mají, aby nebyli jednou k pomoci Rusům, pocházejícím z tohože plemene slovanského, z ktorého Slováci, a aby pouhou pokrevností svou nepřivolávali oněch z půlnoci.³⁴

Člověče, jenž si toto tvrdil, jak si mohl tak nestydatě obžalovati Slováků z nevěry? Kdy se prokázali Slováci nevěrnými vlasti své?

Nebojovali-li oni vždy v řadách bojovníků jejích proti všelikému nepříteli a nepadlo-li jích tisíce za vlast Uherskou?

A v tobě na péči jest obrana vlasti, člověče?

Zdaž nestará se o nás král náš a nebrání nás proti každému nepříteli a zdaž neposílají naši Slováci tisíce synů svých k slavným korouhvim krále našeho?³⁵ Ale ty by si chtěl v pýše své okřívati toho, jenž tebe okřívá a vynášeti se nad onoho, jenž dobrotivým tvým pánem jest i celé vlasti naší! Avšak řečí tvou nestydatou obviňuješ také ze slabosti mocného ochrance krajů našich a ty-li bys chtěl silou tvou upevniti jej, i vzdáliti od nás všecka nebezpečí?

Člověče chatrný, podobáš se v slovích tvých muše, jenž sedíc na kočáři vykřikovala, že ona dělá prach cest.

Bojovali Slováci a bojovati budou věrně za vlast svou, ale ona musí zacházeti s nimi co s měšťaňy a svými, a ne jak někteří z vás chtějí, jako s podlými otroky, cizinci a nevěrníky.

Neslyšte slov utrhavých a zlostných, spoluměšťaňe a sousedé naši, a nepřidávejte jim víry, neboť ona posla ze srdce nadutého a z mysli oulistné, chtějící záhubu Slováků pro kořist svou.

I navymýšlela žalob zlomyslných a nářků lživých, aby zahubila nevinných a připravila je o to, co jí překáží v dosažení cílů jejích a v zadostučinění nadutosti své.

Tekou řeky z Tater, šumí a vtěsnajíce se v jednu, splývají do moře a šum jejích rozléhá se v prostranstvích.

Tekou řeky i na půlnoci, šumí a naplnivše šumem svým povětří splývají do hlubiny mořské.

I kdož rozumný proklínati bude řeky Tater, že šumí tak, jako šumí řeky na půlnoci a kdož bude tak bláznivý, aby věřil, že řeky Tater vábí šumem svým řeky z půlnoci a že je přitáhnou, aby zalily končiny tyto vodami svými? Zdaž nesumí řeky všecky a není to přirozený hlas jejích?

Stojí řady vrchů na poledni a stojí řady vrchů na půlnoci, onyno soptí ohněm a vyryhují lávu, než tyto jsou pokojné a tiché. I kdož moudrý bude tvrditi, že se vrchy na půlnoci stanou sopkami, poněvadž jsou vrchy zároveň jako ony na poledni?

Sousedily od věků dvě osady se sebou i žily po vše časy v přátelství dobrém. Nalezalo se pak pole mezi oběma osadami nevzdělané ještě a pusté. I řekli susedé osadníci:

„Podme a vzdělejme pole to společně rovnou práci a rozdělme potom užitek mezi sebe na rovně poly.“ Přivolilyť osady obě k spolku a k dílu tomuto užitečnému i vzdělaly a posívaly pole i dělily se spravedlivě mezi sebou s užitekem. Ale po čase zaujala závist srdce dělníků osady jedné a pokalila mysl jejích, mínících sobě přivlastniti mnohem více, než co slušelo jím spravedlivě a chtějících konečně vytevířiti z role sousedy své; role pak, z níž nadobyčejný chtěli bráti užitek, nejapným obráběním jejích zneourodněla i přinášela mnohem méně užtku. I řekli závistníci: „Role zneourodněla a vy jste toho příčinou.“

Než odpověděli jím sousedé pilní a spravedliví: „Jakž bychom my příčinou byli neourodností role, zdaž neobráběli sme ji pilně a v čas příhodný, zdaž nepečovali sme o zdar její ze všech sil našich?“

Ale řekli závistníci: „Vy ste orávali roli koňmi a ne tak voly jako my, i pošlápali koně roli těžkými kopytami svými a proto ona nenese více tak hojně obilí.“

I řekli sousedé pilní: „Zdaž není jedno orati roli koňmi neb voly, nešlapají oni rovně zemi a škodí-li šlapání to ourodností roli?“

Ale řekli závistníci: „Vy ste orávali roli v pátek, den nešťastný, a my sme orávali na dny dobré.“

I řekli sousedé bohobojní: „Nerouhejte se Bohu, závistníci, zdaž on nevelívá svítiti slunci v pátek a neb nespouští dešť svlažující na ten den s vysostí?“

I kterakž můžete říci, že jest to den nešťastný?

„Vy jste vinou všeho a neštěstím naším,“ řekli závistníci k sousedům spravedlivým, „pročež musíte utratiti právo na roli a nebude-li ono nám přisouzeno soudcem, my sami si přivlastníme roli tu.“

Sejete, žnete a mlátíte a nemáte bráti z obilí odměnu práci svých, lidu dobrý!

Neučinili ste ničeho škodlivého a zlého za zlomení slávy sousedům svým, spravedliví a bohobojní, ale že tíž jste, čím Bůh vás míti chtěl, jste vinní a hodní zatracení.

Doufej v Boha, lidu dobrý a nedej si odjati práva svého, které ti zapříti se hotují a zapírají nestydatě bezbožní, nedej si odjati práva svého, než postav se zaň směle a potěš se nevinou svou: udeří i tobě hodina šťastná a vyprší dny jednou neštěstí tvých.

Když pak již viděl vyvolenec, že dosáhl hodnosti, po níž sám nepatrný a sílami i cnostmi vyvýšiti se nemohoucí, tak náramně byl bažil, zamýšlel, jakým způsobem by se zveličiti a straníkům svým zadostučiniti mohl.

I chopil se všeličeho, však hlavně obrátil mysl svou ke spojení evanjelíků s kalvíny, náležejícími v Uhrách k čírému rodu maďarskému³⁶ Nebo, myslil si, spojení-li budou v náboženství evanjelíci, nejvíce Slováci a Němci, s kalvíny, čírymi Maďary, lehce kalvíni převládají evanjelíků, nad něž jsou počtem mnohem silnější, i rozkazovati a vývoditi jím budou a tito poslušnými, jako počtem slabší, býti musí.³⁷

Poněvadž ale kalvíni jsou Maďaři, utlačí tím způsobem evanjelíků Slováků i pomálu zahladí řeč a národnost jejích. „Výborný jest to prostředek,“ zvolala strana vyvolence, načež tento dal se do práce.

I započal s předstíráním a přetvařováním, jako by on byl nejlepším evanjelíkem a rozhlašoval to po dědinách a městách a rozhlašovali všickni stranníci jeho.

Kdo věren jest, ten neroztrubuje věrnost svou, nýbrž dokazuje ji skutkem, ale kdo chce zavésti a ošiditi jiné, ten nadrapuje se z hrdla celého, aby se rozkřičel věrným i potom tím lehčeji polapiti mohl jiné do osídel svých.

Víme, co ti leželo na srdci, licoměrníku, při oumvslich tvých, ale ony v prach a dým se rozplynou jako celé jméno tvé.

A rozhlašoval dále vyvolenec, aby naklonil evanjelíků ku spojení s kalvíny, že vlastně žádného rozdílu nestává mezi stranami jejich, ale ozvali se evanjelíci:³⁸ „Proč jsme rozdělení od století po dnešek, když se v ničem nedělíme jedni od druhých? Proč máme rozličné chrámy, rozličné služby boží a všechno rozdílné od kalvínů? Jest ovšem rozdíl, a veliký, mezi námi a my rozdílů toho dobře sobě povědomi jsme.“

I vida licoměrník, že tím neprospěje, řekl: „Jest ovšem rozdíl mezi námi, ale rozdíl ten nepatrný a tuze malý jest, upustí-li každá strana máličko něco, spojení budeme.“

Říkal pak to licoměrník tak lehkomyšlně, jako by šlo o smluvu trhovou při věci chatrné a ne o věc náboženství, nejsvětější a nejhluběji zakořeněnou v srdci člověka.

Ale řekli evanjelíci: „My chceme zůstatí věrní víře otců našich a nepopustíme jiným k vůli s našeho, aniž žádáme, aby oni nám k vůli popouštěli ze svého.“

Spozorovav tedy licoměrník, že ani tak se nedaří oumysl jeho, dal se do vypočítávání užítku, rozkládaje na prstech, koliké a jakové výhody odtud pro evanjelíky následovati budou a poukazoval při tom na katolíky, že tito potlačí náboženství jejich, pakli sjednoceni nebudou.

Ale řekli evanjelíci: „My jsme byli dosud, stránky své se držíce a sami sebe řídíce, šťastnými a král náš ochraňoval nás i ochraňovati bude mocí zákonů, nám k dobrému vydaných, ode všeho zlého a strastného, katolíci pak bratří naši nechají nás na pokoji, nebo vědí, že ctíme s nimi jednoho Boha a že jsme občané a synové rovně s nimi vlasti jedné.“

Vida se na tento způsob zklamána licoměrník v naději své, chtěl dokázati, že mnozí z evanjelíků jsou příchylní k spojení, i chtěl skrze tyto působiti na lid, nedajíc se zavéstí podvodnými slovy jeho.

Když tedy se opět sešel zástup z evanjelíků, aby držel shromáždění a radil se na něm o záležitosti církví svých, přednesl vyvolenec věc tuto zástupu. A když dohovořil, zdvihl se náramný křik k chvále jeho, ale všickni ti, jenž tleskali a pokřikovali chvalně k slovům vyvolence, byli jeho straníci a přívrženci, jenž jej vyvolili, aby ho užítí mohli k zlomyslným oumyslům svým. Než všickni věrní a dobří evanjelíci bočili od slov, rad a návrhů jeho a opustili shromáždění s bolestí, nebo viděli, že jest učiněna z chrámu svatého a shromáždění církevního peleš straníků, podvodníků a krám duchů nečistých i zlostných.

Byl pak v nadutosti své vyvolenec roztrubovati také započal spojení evanjelíků a kalvínů s katolíky, nebo zamyslíl se proslaviti jako reformátor náboženský a zakladatel nové a jediné církve Uherské. Ale katolíci, věrní dávné víře otců svých, odmrštili s nevolí a rozhořčením tlachání chvastáka, nebo viděli, že je rovně připraviti chtěl o víru jejich.

Nedejte se mámiti a zaváděti vy, kteří se přidržíte učení evanjelického, nedejte se, pravím, mámiti a zaváděti licoměrníku, abyste nebyli připraveni o víru svou!

Víra Vaše jest čistější a pravdivější než víra kalvínů, majících mnohá bludná a neslušná domnění v učení svém.

Učí zajisté kalvíni, že Bůh velikou částku lidského pokolení k věčnému zatracení stvořil a zřídil ne pro jeho hřích, neb provinění, ale že se mu tak líbilo, aby moc a hněv svůj nad zatracenými osvědčil.

Bůh tedy nechce všech lidí spasiti, byť pak třebas i všickni lidé chtěli spaseni býti.

A dále učí, že kdo jednou jsou předzřízeni k životu věčnému, že ti od milosti Boží odpadnouti a zahynouti nemohou, byť jak těžce hřešili.

Věří dále kalvíni, že Bůh hřích bezbožných lidí chce, je působí a sám činí, ano i k nim donucuje.

Že Kristus Pán pro všechny lidi na svět nepřišel, netrpěl, ani neumřel.

I medle, jakž možno nečisté toto učení srovnati s láskou Boží, o níž Kristus Pán vždy mluví, na kterou v celém svém učení se odvolává a na níž vystavěl církev svou?

Bůh láska jest a kdo v lásce přebývá, v Bohu přebývá a Bůh v něm, velí písmo svaté, i neodporuje-li učení ono kalvínské zřetelným slovům písma svatého? Bůh velí slunci vscházeti na dobré i na zlé a svítiti na spravedlivé i na nespravedlivé: i jakžby tedy Bůh, otec lásky, mohl míti zalíbení v bezbožných a v rozšiřování bezbožnosti, sám pramen jsa lásky, a všeho dobrého? Není-li podle učení kalvínů Bůh duch nečistý, jenž radost má z toho, kdy se rozšiřují bezbožní? Není-li radost tato radostí d'ábelskou? I ke komu se, medle, utíkati mají lidé, dítky Boha, ne-li k němu, Otcí dobrému, jenž bdí nade všemi námi? Ale jak by se utíkati mohli k němu, kdyby on chtěl zahynutí mnohých a sám napomáhal je bezbožně??

I k čemu tedy podle učení kalvínského má člověk se usilovati cnostným býti, když cnosti jeho k ničemu mu nepomohou a zatracení s něho, pakli k tomu určen jest, nesejmou? Všeliká tedy cnost by nic neprospívala a v očích Boha, jemuž víra dle slov Kristových nejmilejší jest a jenž časného i věčného života zaslíbení má, rovnou cenu měla jako bezbožnost a hřích, kterýž nenávidí Bůh? Není-liž učení toto reptání proti Bohu?

Nesmýšlejí také kalvíni důstojně o Kristu, Spasiteli našem a již i Luter pověděl, že o Kristovi jeho málo aneb nic neдрží.

Neříká-li pak Kristus o sobě, že jej poslal Otec jeho z nebes, aby smířil svět s otcem svým, kterýž jest v nebesích?

Tak Bůh miloval svět, že syna svého jednorozeného dal, aby každý, kdož věří v něho, nezahynul, ale měl život věčný.

Neboť neposlal Bůh syna svého na svět, aby odsoudil svět, ale aby spasen byl svět skrze něho.

Kdož věří v něho, nebude odsouzen, ale kdož nevěří, jižť jest odsouzen, nebo neuvěřil ve jméno jednorozeného syna Božího.

Nepravě také smýšlejí oni o večeři Páně a již za starodávna, poněvadž svatosti této slušnou cenu nepřikládali, sakramentáři nazváni jsou.³⁹

Varujte se učení tohoto, křesťané, aby ste nepopudili Boha proti sobě a nepohoršili duši svých! Varujte se, pravím, aby ste neupadli v bezbožnost, v níž válejí se oni, kteří vám odjati chtějí řeč i náboženství vaše!

Oni zajisté chtějí učiniti z vás kalvínů, abyste, odpadnouce od náboženství svého, tím potom lehčeji odpadnouti mohli od jazyka svého a zapřeli jej, jako byste zapřeli vírou svou.⁴⁰

Nebo kdo zradil bratra svého, zradí i otce i matku, ano mu nic více svatého není a on jedné ohavnosti se dopustiv, dopustí se i druhé ze zvyku a srdce skaženého. Protož, bděte na sebe a pozorujte pilně, abyste nebyli oklamáni a podvedeni, jste zajisté otočeni nepřátely a pokušiteli. Všickni, kteříkoliv z rodu vašeho pocházejíce, rozšiřují mezi vámi maďarčinu a donucují vás k ní, odpadli již od vás a hledí, jakoby vás polapiti a i o náboženství vaše připraviti mohli, nebo oni v srdci vyznávají již náboženství kalvínské, aby se tím lépe zalíbili Maďarům, jejichž náhončí jsou. Protož, kdo nutí vás k maďarčině, chce také pomálu cestu proklestiti skrze odpadlictví vaše kalvínství. Jsoutě časové zlí a svůdci mnoho: buďtež opatrní a stojíce hleďte, aby ste neupadli. Nechtějte sjednocení, kteréž by s ublížením a s utlačením svědomí vašeho bylo a vás konečně připravilo o všechno, co vám svaté a přirozené jest.

Než kdož by z vás, křesťané katolíctví a evanjelíctví, kdož by, pravím, z vás chtěl mít chrámy bez oltářů a organů, jichž nemají kalvíni, kterýchžto kostely nedělí se od bytů obecných a nízkých?

Oltáře chrámů a organy kostelů vašich zapalují srdce skroušená k nábožnosti, pro kteréž vykonávání přicházíváte do chrámů. Zvuk organů po chrámech Vašich sprovází vážně zpěvy Vaše a nese je zapálenější a skroušenější k nebesám. Než všeho tohoto by ste pozbaveni byli, kdybyste dali se odvésti od víry své a přijali kalvínskou.

Pilně se pak varujte falešných proroků, kteříž přicházejí k vám v rouše ovčím, ale vnitř jsou vlci hltaví. Po ovocích jejich poznáte je!

Konec přikázání jest láska z srdce čistého a z svědomí dobrého a z víry neošemetné.

Od čehož někteří, jako od cíle, pobloudivše, uchýlili se k marnomluvnosti.

Chtěvše býti učitelé zákona a nerozuměvše, ani co mluví, ani čeho zastávají.

Viztež, bratři, aby snad v někom z vás nebylo srdce zlé a nevěrné. Ale napomínejte se vespolek po všecky dny, dokudž se dnes jmenuje, aby někdo z vás nebyl zatvrzen oklamáním hřícha.

Nad čím kvílíte vy potoky a řeky Tater, šumící bolně do moře?

Že rodáci naši nestýkají se pamětí, jako my vodami našimi s původem svým a že život jejich nehrčí, ale plyne tak nevedomě a jakoby podtají do moře života národů, jinochu!

Spravedlivý jest smutek váš, potoky a řeky Tatranské!

Nad čím smutíte vy, štíhlé jedle a mocné duby, strmící do výšky po pohoří Tatranském?

Že rodáci naši dají se šlapati ničemníkům a nepostaví se zmužile proti nim, jako my větrům svévolným jinochu!

Spravedlivý jest smutek váš štíhlé jedle a mocné duby na pohoří Tatranském!

Poznámky

- ¹ Ján Hollý velebil Svatopluka v hrdinském eposu „Svatopluk“ jako ideálního hrdinu, vyvolence božího a vynikajícího státníka. - Mil. Hurban vyslovuje radost nad Svatoplukem, jehož jméno „v bouři dodá sil a z hrobu naděje vzkřísí“. („Osudové Nítry“.) - Také Žellova báseň „Rastislav“ věnuje Svatoplukovi několik zpěvů (Svatopluk v Rezne, Svatoplukova zrada).
- ² Zobor, hora vysoká 587 m. Kdysi tam stával klášter. Podle českého letopisce Kosmy skončil v něm svůj život mezi poustevníky Svatopluk. Anonymus Bellae regis notarius cap. 35-37 zase vypravuje, že tu vládl „nitranský kníže“ jménem Zubur. Byl však prý poražen Arpádovými bojovníky jménem „Zuardu, Cadusa et Huba“ a pověšen na šibenici na hoře, která po něm dostala také jméno. Václ. Chaloupecký ukazuje vsak shodně se Škultétym, že „podle hory Zubrice (tak zve se hora za někdejšími kláštery dosud) a spojením pověsti s jménem hory vznikl Anonymův nitranský kníže Zubur, jehož jména Anonymus neznal“. (V. Chaloupecký: Sv. Svorád, Prúdy, 1922, str. 551; srv. též článek Chaloupeckého: Kosmas a Slovensko, Č. Č. H., 1924, 374-5.) - Zajímavé je, že podle L. Štúra žil tu jako poustevník také třetí syn Svatoplukův - Svatoboj. L. Štúr napsal o tom celou báseň „Svatoboj“. (Viz „Spevy a piesne“. V Prešporoku, 1853. Spevy bohatierske, str. 9-31.) Štúr právě jeho nejvíce obviňuje, že „sa kráľovstvo Slovákov rozpadlo“. Svatoboj marně oplakává svou vinu. Ani v mohyle nebude míti pokoje, dokud bude zotročený lid naříkat. - Pokud se týká existence 3 synů Svatoplukových, mluví o třech synech pouze Konstantin Porfýr; prameny západní udávají pouze dva syny. Na to upozornil už Fr. Palacký; Václ. Novotný (České dějiny, II, str. 420) tvrzení Konstantinova zásadně neodmítá, že by však třetí syn Svatoplukův se jmenoval Svatoboj, to považuje Novotný za pozdní kombinaci, ničím nezaručenou. - Jméno Svatoboj uvádí totiž na př. Václav Hájek z Libočan; není vyloučeno, že L. Štúr převzal s určitou změnou tuto pověst od Hájka. (Kap. LXIII., list IV.) „K tradici o smrti Svatoplukově“ psal Novotný v Čas. mod. fil., I., str. 10; viz též Tille, Povídky o smrti Svatoplukově (Č. Č. H., sv. V., 177 a násl.).
- ³ Slova tato, připomínající svým básnickým vzletem biblické žalmy, jsou pro Štúra a celou jeho generaci charakteristická. Nikolaj Rigelman, který navštívil v dubnu 1845 L. Štúra a jeho přátele, vzpomíná s pohnutím, jak ho vedl Štúr za deštivého počasí mezi vinohrady a jak tam družina zpívala (Chalupkovu?) píseň „Nitra, milá Nitra ...“ „Já ještě nikdy,“ poznamenává Rigelman, „neslyšel nápěvu, jenž by vyjadřoval tak zoufalý smutek, jako byla tato píseň ...“ (Viz: Rigelmanova cesta po Slovensku a jeho pobyt v Praze, čas. „Bratislava“, I., str. 177.) Štúr a jeho přátelé nezpívali této písni po prvé; ozývala se i při jejich výletech na Děvín. O původu této písni viz nejnověji studii V. Chaloupeckého: Padělky staroslovenských zpěvů historických“, Prúdy, roč. IX. (1925), str. 37-39, str. 101-109.
- ⁴ Merseburg (pův. Mezibor), město v Německu, v pruské provincii saské. Jindřich Ptáčník porazil tu r. 933 Maďary.
- ⁵ L. Štúr myslí tu na Českého knížete Bořivoje.
- ⁶ Boj Kupův proti králi Štefanovi vylíčil v básni „Odboj Kupov“ též Samo Chalupka. Pro krále bojuje udatně věrná Slovač. Raději padne, než by opustila zrádně svého krále.

Vojevůdce slovenský Viacsav vyzve zrádce Kupu na souboj. Třikrát udeřili na sebe. Když padli na sebe „raz tretí, ... hlava Kupova s väzov na zem letí.“ - Báseň opěvuje statečnost slovenskou a oddanost ke králi. Také v básni Chalupkově „Starý vezeň“, jejíž děj odehrává se r. 998 na Čiernom hrade (nynější Csóngrad, Anonymův Surungrad), vzpomíná se, jak „Černohradská junač víťazný boj bila, neznaboha Kupu o zem uderila; Kupu, čo na kráľa a na vieru svätú zodvihol k odboju zbroju svoju prekliatu“. (Srv. též Chaloupeckého studii: Padělky staroslovenských zpevů historických, Průdy, IX., str. 105.)

⁷ Reminiscence na Bělehrad projevuje se v mnoha slovenských písních. Viz na př. Kollárovy „Národné zpievanky“, I., str. 35, V Budíne, 1834. - Dr. Mír. Húška „Dve spomienky na Zahreb so Slovenska“, (Českosl. jihosl. revue, II., č. 3) upozorňuje rovněž na některé básně, týkající se Bělehradu.

⁸ O jedné takové cestě Považím r. 1841 píše Jaroslavu Pospíšilovi (30. I. 1841). Šel navštívit Hollého. „Já rokoval s ním“, poznamenává, „celou jednu noc téměř, nebo bylo již hluboko temno na Považí, kdy sem k němu dorazil a hned za jitra sem spěchal. Nikdy na tu noc nezapomenu ...“ (Dopisy Ludovíta Štúra Jaroslavu Pospíšilovi. [1837-1842.] Vydal Fr. Frýdecký, str. 48.)

⁹ Mám dojem, že tu působil na L. Štúra silně K. Hynek Mácha. Jeho básnický talent L. Štúr také velmi cenil. (Viz Štúrovo dílo „Das Slawentum und die Welt der Zukunft“, Prameny Učené Společnosti Šafaříkovy, sv. 2, str. 203.)

¹⁰ Červenák (Zrcadlo Slovenska, str. 113) cituje ze „Századunk“-u (1840, č. 28): „Kdo nebude znáti maďarsky, aby neměl nemovitosti, když by od každých 100 zl. důchodů i zl. nedal na rozšíření maďarčiny; návrh uznán za velmi vtipný“ (igen velös).

¹¹ Társalkodó píše: „Nebudeme prý ani židé, ani křesťané, ani katolíci ani starověci, ani protestanti - ale Maďaři. (Červenák, Zrcadlo Slovenska, str. 117.) - Totéž uvádí a cituje z Társalkodó Ondrislav z Pravdomluvic v brožurce: Apologia, t. j. Obrana, kterak se odrodilci, jenž od své národnosti slovenské odstupují, brániti chtějí, ti pak, kteří v ni stojí, posílniti se mohou. V Budíně, 1841.

¹² V celé řadě přísloví a pořekadel vyslovují se Maďaři o Slovácích s pohrdáním. Uvádím jen některá, na př. Tót nem ember (Slovák není člověk). - Adj szállást a tótnak, kiver a házadbul (Dej bydlá Slovák, vyžene tě z domu). - Szégyenlik nevöket varga, tót és hóhér (Stydí se za své jméno švec, Slovák a kat). - Tótnak csak délig van esze (Slovák má rozum jen před polednem). - Tótnak kökény a bora, vadalma fűgėje (Slovákovi je trnka hroznem [vínem] a pláňka fíkem). - Tót adta, Tót elvette: ebnek adomány (Slovák dal, Slovák vzal: psí nadělení). - Megeszi a tótot a maga fenéje (Slováka sožere jeho vlastní rak). - Semmi sem lett belóle, mint a tót a fiabul (Nic z něho nebylo, jako ze slovenského kluka). - Járja az országot, mint a csipkés tót (Chodí po krajině, jako slovenský krajkař [čipkař]). - Soha se látam rongyos tótot jó ruhában (Nikdy jsem neviděl otrhaného Slováka v dobrém šatu). - Lakozik mint tót a pohánkával (Hostí se jako Slovák pohankou). - Egyetek tótok, meghalt apátok (Jezte, Slováci, zemřel vám otec). - Viz A. P. Záturreckého: Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví. Praha, 1896, str. 268. - L Žibrita, Kultúrno-historická hodnota slovenských přísloví, Sloven. miscellanea, str. 208.

- ¹³ Že podobné obrázky o Svatoplukovi Maďaři kreslili, je známé. Ale také letopisy německá vyjadřují se o Svatoplukovi „velmi nekřesťanský“. Je to, jak praví Václav Novotný (České dějiny, II, strana 416) „jen důkaz špatně tajené zlosti, jakou letopisce naplňovaly skvělé úspěchy Svatoplukovy a skoro stálé porážky německé ...“ - I později píše na příklad maďarský publicista M. Bártha (V zemi Chazarů; přeložil J. D. Matyáš, Mukačevo, 1927, strán 97): „Naši zfanatisovaní Slováci sní o říši Svatoplukově, a chtějí ji utvořit z Moravy, ze Slezska, z Čech, z Haliče a ze severní části Maďarska. Je to sice sen, jehož uskutečnění je nemožné, nás však i ten sen oslabuje.“
- ¹⁴ P. B. Červenák (Zrcadlo Slovenska, str. 113) cituje z časopisu Tudományos Gyűjtemény (1841, IX., str. 41) větu, v níž je nazýván jazyk slovenský řečí kosců a kopáčů, naproti tomu je prohlašována maďarština za panskou.
- ¹⁵ Podle P. B. Červenáka (Zrcadlo Slovenska, hlava VIII.) dokazoval Ondřej Dugonič, profesor v Pešti, že Morva (Moravan) a marha (hovado) má jeden a týž kořen.
- ¹⁶ O maďarisačních snahách píše i Jan Čaplovič v malé brožurce; „Rozjímání o zmadařování země Uherské“. V Praze, 1842. (Vyšlo též německy.) - Upozorňuji zejména na příklady, jež uvádí Čaplovič z maďarských pramenů. V košické Minervě (1829, II., 268) radil prý jeden inženýr, aby v každé dědině vyučovali pouze uherským tancům; podle „Századunk“-u (1840, č. 28) navrhuje se k rozšíření maďarské řeči placení určitého procenta z příjmů. Jiný pramen nazývá Maďary panujícím národem (uralkodó nemzet) a Slováky pouze podruhy. - Celou řadu jiných příkladů viz v Pražákové knize: Slovenská otázka v době J. M. Hurbana. V Bratislavě, 1923. (Zejména kap. II. Hurban a Maďaři, str. 354 až 358.)
- ¹⁷ O příklady z té doby není nouze. Tak vypravuje Červenák (Zrcadlo Slovenska, 113) o Malém Kereši, kde byly maďarské modlitby každý čtvrtek a každou třetí neděli maďarské kázání. V Jaždě žehnal prý farář po kázání věřící těmito slovy: „Žehnám všecky ty, kteří maďarsky zpívali; kteříž slovensky, ti nech jdou k čertu!“
- ¹⁸ Takový návrh objevil se podle Červenáka v Társalkodó (1841). (Viz: Zrcadlo Slovenska, str. 113.)
- ¹⁹ Jak vidíme, klade L. Štúr hlavně naději v krále samého. Už Kampelík upozorňoval Jozefyho, aby se Slováci na krále obrátili. Myšlenka jeti do Vídně se všeobecně ujala. Šlo jen o to, kdo má deputaci vésti. L. Štúr si přál, aby ji vedl Stromský. Když odepřel, poukazuje na to, že je rodem Němec, rozhodl se stříbrovlasý kmet Jozefy. S ním šel i Chalupka, S. Ferienčík, M. Hodža. Ke králi se sice nedostali, navštívili jen arckn. Ludvíka, Metternicha a hraběte Kolovrata. Metternich je přijal sice velmi laskavě, stejně i ostatní pánové - ale výsledek se rovnal nule. Popudili jen proti sobě Maďary, kteří si vylévali na nich po návratu z Vídně svůj hněv.
- ²⁰ Slovenské „Národ. Noviny“ Štúrovy (1846, č. 355) uvádějí, že kdo mluvil ve škole slovensky, musil nosit potupné „signum linguae“.
- ²¹ L. Štúr bolestně cítil tento pád. Ne neprávem. Ani životopisec Štúrův J. M. Hurban nepíše veseleji: „Intelligentné vrstvy“, podotýká, „boly s málo výnimkami plaziacou sa po úbočí Kriváňa kosodrevinou ... Učbári veliké slovo vedúci bola vyliahnutá na slnci milostivých pohľadov „ország nagyjai-ovcov“ žúžal, ktorá iba pláštiky ponášala panstvám kadejakým! Otrocky krútili chvostíkom pred každým „spectabilisom“ a „tekintetesom“. Kňazstvo zaháľalo na poduške svojich bied ...“ (Sl. P., 1882, 242-3.)

- Není-li smutným faktem, že musí zrovna v té době autor Apologie (v Budíně, 1841) připomínati slovenským renegátům jich věrolomnost a vyvracet jejich argumenty?
- ²² L. Štúr myslí tím svého vlastního otce Samuele. Že tu podal obraz svého otce, upozornil už J. M. Hurban v životopise „L. Štúr“. (Sl. P., 1882, str. 46.)
- ²³ Velebí tu opět svého otce. Všickni současníci uznávají, že to byl muž vážný, ryzí povahy. (O něm též Turcerová na str. 10.)
- ²⁴ L. Štúr, jak upozornil J. M. Hurban (Sl. P., 1882, str. 46), naráží tu na případ, který se stal v Lajoš Komárně. Byly tu zavedeny maďarské bohoslužby. Když se proti tomu slovenští sedláci vzepřeli a žádali bohoslužby slovenské, byli mnozí z nich uvězněni. Někteří z nich byli docela veřejně před stoličným domem bití palicemi. Martin Bartoš dostal 64 ran, Jiří Junáček 50, Pavel Russ 40, Štefan Vrabc 24. O tom se zmiňuje podrobně Hojč v brožuře: Sollen wir Magyarren werden? (Str. 10-11.)
- ²⁵ V Čiernom ve Vesprimské stolici vyhodili sedláci faráře Krizsána z fary za to, že zaváděl do kostela maďarčinu; byl uveden výkonnými orgány nazpět a kázal maďarsky dále. Kázal však prázdným lavicím, neboť Slováci opustili kostel. (J. Hurban, Sl. Pohľ., 1882, str. 144.)
- ²⁶ L. Štúr zmiňuje se o tomto bití v brožuře: Das 19. Jahrhundert und der Magyarismus, 1845, str. 25-27.
- ²⁷ J. M. Hurban k tomu připomíná: „Je to verný obraz skutočnosti, o ktorej svedectvo vydáva Štúr r. 1841 a po 41 rokoch máme túto skutočnosť už zmnohonásobenú, je ten „muž černým rouchem oděný“, po ktorom pánik skákal: Slováčik, k triedam intelligentným sa rátajúci, je typ moderných našich mamelukov, ktorí za kus chleba a pečene s vínem dajú po sebe tancovať a zvelebujú v dlhých rečiach „hejskov“, tancujúcich po chrbátoch jejich.“ (Slov. Pohľ., 1882, str. 46.)
- ²⁸ Podle Červenáka sám A. Sirmay, který Slováků nenáviděl, musil uznat: „Robur militiae pedestris Hungariae semper Slavi constituebant“. (Zrcadlo Slovenska, str. 94.)
- ²⁹ Aspny (Aspern), osada v Dol. Rakousku, vých. od Vídně, známá z doby napoleonských válek; byla zde svedena bitva 21. a 22. května 1809 mezi Rakušany a Francouzi.
- ³⁰ Uvádí-li L. Štúr Alexandrův pluk jako příklad, jak dovedli Slováci bojovat za svého císaře a krále, soudí o tomto pluku slovenském zcela jinak J. M. Hurban v roku 1848. Poznává ve svých „Rozpomienkách“ (Slov. Pohľ., VI. sv., str. 67) toto: „Košut s pýchou spomína patriotismus slovenského pluku Alexandrovho, ktorý majúc jako obyčajne dôstojníkov Nemcov uhorských a maďarónov všelijakej rasy, celý opustil panovníka svojho a prešiel k revolučným čatám Košutovým. Patriotismus desertérov my nezávidíme ani Košutovi ani Klapkovi, nech by ochraňoval či Košut, či Bismarck. Prísaha je prísahou a zrušenie prísahy na svete len amnestiou býva zabudnuté, pred Bohom a históriou zostane odsúdeným na veky.“
- ³¹ Alexander Prónay ze Slov. Pravna a na Blatnici, od r. 1819 do r. 1839 generální inspektor evang. církve. „Byl to“, jak praví J. M. Hurban, „muž vysokovzdělaný, mierny, dobrotivý, národu oddaný.“ (Sl. Pohľ., 1882, str. 47, pozn.)
- ³² L. Štúr myslí tím hraběte Zayho, kterého zvolili za generálního inspektora ev. církve. (Srv. J. M. Hurban: E. Štúr, Sl. Pohľ., 1882, str. 48.)

- ³³ L. Štúr podává zde o Zayovi plnou pravdu. Zayův dopis „Schreiben des Grafen Carl Zay ... an die Professoren zu Leutschau“ (24. XI. 1840) je přímo impertinentní a provokativní. „...die Slawische Sprache ist nicht Sprache der Freiheit u. des Protestantismus mehr ... die bisherige Ausbildung der Slawischen Sprache sei hinreichend gewesen ... Konstitutionelle Freiheit u. Treue gegen den König einzuflößen...“ Ať Slováci neutrácejí sil svých v titěrných bádáních jazykových, mohli by býti ze svého spánku vyplašeni „durch den Knall der nordischen Knute.“ Poněvadž padlo Polsko, musí být nyní Maďarsko stráží evropské kultury; nepodaří-li se maďarisace, potom nutno dáti s Bohem vzdělání, inteligenci, svobodě i protestantismu. „Folglich müssen unsere Slavverwandten sich magyarisieren, indem sie ihren Glauben u. ihre Freiheit behalten, oder sich, indem sie alles aufopfern, mit dem Norden verschmelzen. Freiheit oder Knute! Die Wahl steht frei. ..“ Ke konci vyzývá znovu Slováky . . . „Sie mögen alle ihre Bestrebungen in der Magyarisierung unseres gesegneten Vaterlandes vereinigen, welches nur dann gross u. glücklich, wenn es magyarisch wird.“ (St. 9.) A neposlechnou-li, hrozí Zay policejní mocí.
- ³⁴ Zejména Zay podezíral Slováky z velezrady a tvrdil, že Slováci připravují půdu Rusům a Čechům; vytýkal jim korespondenci s petrohradskou akademií. (Srv. A. Pražák, Dějiny spis. sloven. po dobu Štúrova, str. 280.)
- ³⁵ Také Kampelík radil v dopise Jozefymu, že by bylo dobře upozorniti samého krále na to, že není pravdou, co stále rozkřikují Maďaři o slovenském rusismu. (Viz Turcerová: Louis Štúr et l' idée de l' indépendance slovaque, str. 99.)
- ³⁶ L. Štúr tím myslí ovšem K. Zaya. Byl z důvodů maďarisačních horlivým propagátorem unie luteránů s kalvíny. Nebyl sám. J. M. Hurban udává ve svém spise „Unia čili spojení Lutheránů s kalvíny v Uhrách“ (V Budíně, 1845) i jiné. Šimko Vilmoš vydal v Bratislavě (1842) knihu: Egyházi Unio ... Hurban proti ní ostře polemizuje. Za unii horlil církevní časopis „Egyházi és iskolai lap“; prof. theol. na bratislavském evang. lyceu, Boleman, znázorňoval prý křídou na tabuli „jednakost evang. a kalvínských dogmat“. Církevní protokoly byly podle Hurbana plny tendencí za unii. „I nade mnou“, poznamenává Hurban, „tyto hlasy zahřměly, a to právě u vchodu mého do ouřadu ... a musím vyznati, že mne hrůzou, pochybou, téměř zoufalstvím zaujaly.“
- ³⁷ Pokusy o unii luteránů s kalvíny byly konány dost často a záhy: tak na př. r. 1562 na synodě v Tarczul, r. 1628, 1781, 1784. Primas Rudnay a biskup Szepessy jednali docela s ev. ref. superintendentem Gabr. Bathorym o spojení církví protestantských s katolickou. (Srv. Albert Pražák, Dějiny spisovné slovenčiny po dobu Štúrova, str. 73; viz též Paulinyho Dejepis superintendencie nitr., Senice, 1891.) Všechny tyto pokusy měly cíle maďarisační. Literárně bojoval za unii maďarský kněz kalvínský Jan Samareus v pojednání: Magyar Harmonia az Augustana és Helvetica Confessio articululinak egyezö értelme (1628); dále autor knihy: „Tentamen Unionis amore boni publici conscriptum“, Ratisbonae, 1784 a jiný autor v knize: Commentatio brevis de Unione Protestantium in genere, praesertim in Hungaria (1791). Knih jsem nečetl; uvádím je z Hurbanova práce „Unia“ (1845).
- ³⁸ J. M. Hurban ukazuje na dr. Seberínyho, superintendenta bánského a jeho list „Ego sum Slavus“ a dr. Pavla Jozefyho. (Sl. Pohl, 1882, str. 49, pozn.)

³⁹ J. M. Hurban vypravuje (Unia čili spojení Lutheránů s kalvíny v Uhrách, str. 135), jak mnozí kalvínišší kněží špatně vykládají přítomnost Kristovu ve Svátosti oltářní; jiný kalvínský kněz zase znamení kříže s podobou Spasitele prý z oltáře chytil a tak ním do sakristie mrštil, že se kříž polámal; učitel pak jej bránil slovy: „Nač je nám takový symbol, když na kříž vešeli jen lotry.“ Hurban obviňuje kalvínské kněze, že se rouhají Bohu a svátostem, zpívají špatné písně a p. Kdož ví, není-li tu poněkud přehnáno. Dogmatické spory byly vždy vedeny s velkou vášní a příkrostiti s obou stran.

⁴⁰ Proti spojení luteránů s kalvíny nebojoval jen L. Štúr, také J. M. Hurban se bránil. Byl za to povolán před distriktuální konvent (15. VII. 1846) a obžalován pro obviňování bratislavské církve z nezabožství, tupení maďarské národnosti a zákonů. J. M. Hurban vystoupil s řečí, jejíž obsah podal sám ve Slov. Pohľ. (1883, 96-101). Výsledek byl ten, že byla zvolena seniorální komise, která měla posoudit Hurbanovu knihu „Unii“. Hurbana zastal se vedle seniorátního inspektora Jozefa Justa sám L. Štúr. Vystoupení Štúrovo na konventu, svolaném r. 1847, způsobilo podle Hurbana velkou sensaci. (Sl. Pohľ., 1883, str. 105.)